

ЮВІЛЕЇ

УДК 94(477.75)

Віктор Терлецький

УРОДЖЕНЦІ ЧЕРНІГІВЩИНИ НА СТОРІНКАХ «ОСНОВИ» (З НАГОДИ 150-РІЧЧЯ ПОЯВИ ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПISУ)

У статті йдеться про чернігівських діячів, які брали участь у виданні журналу „Основа”

Ключові слова: журнал, історія, видавці, дописувачі.

13 січня 1861 року було видано квиток на випуск у петербурзькій друкарні Пантелеймону Кулішу першого номера загальноукраїнського журналу «Основа» – «южнорусского литературно-учёного вестника».

Його редактором був Василь Білозерський (1825-1899), син дрібномаєтного поміщика Борзенського повіту Чернігівської губернії, одного часу предводителя цього повіту М.В. Белозерського (1771–1835).

Про те, хто стояв тоді поруч з ним біля витоків заснування журналу і вів його тернистими стежками в 1861–1862 роках, існують і донині різні судження. М.Д. Бернштейн (до речі, автор праці «Журнал «Основа» і український літературний процес кінця 50-60-х років XIX ст.» (К., 1959) у статті «Журналістика» на сторінці 61-й 3-го тому «Історії української літератури» (К., 1968) писав: «На чолі журналу стояла група ліберально-буржуазних діячів – В. Белозерський (редактор), П. Куліш, М. Костомаров». У підручнику «Історія української літератури (література другої половини XIX століття), К., 1966 уже сповіщається: «Фактично на чолі журналу стояла керівна група: в яку, окрім Білозерського, входили П. Куліш, М.Костомаров і О.Кістяківський (відповідальний секретар редакції)»¹.

Останній, Олександр Федорович (1833–1885), здається, не дуже відомий широкому загалу читачів, був на той час службовцем в Петербурзі (в сенаті). Як юрист згодом став професором Київського університету Св.Володимира. Існують факти вшанування ним пам'яті Шевченка, які висвітлюються у його листуванні з деякими українськими діячами, підприємцями (П.Г. Житецький, М.Г. Мацкевич, О.І. Хропаль). Дивує, що його ім'я не було занесене до I-го тому «Шевченківського словника» (К., 1976) Проте радує, що 1999-го року у Києві було видано «Щоденник» (1874-1879) О.Кістяківського.

В.Анісов та Є.Середа у «Літопису життя і творчості Т.Г. Шевченка» додають: «Шевченко брав активну участь у створенні цього журналу»². Нещодавно в монографії «Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель» Євген Нахлік стверджував: «Перший загальноукраїнський журнал організували й редагували Костомаров і Шевченко»³. Сказано стосовно Шевченка категорично, але безпідставно.

Не можуть ствердити участь Шевченка в «Основі» (як «організатора, редактора») навіть такі рядки з його листа від 25 березня 1860 року з Петербурга до приятеля Я.Г. Кухаренка: «Посилаю тобі к великодню замість писанки «Хату». І не журнал, а тільки альманах, попередник нашого майбутнього журналу «Основа».

© Терлецький Віктор Володимирович – краєзнавець (м. Шостка Сумської області).

Начнеться він з того року. Збирай, батьку, чорноморську запорізьку старовину та присилай на моє ім'я, а я передаватиму в редакцію. Як бачимо, «передаватиму» – і тільки. Беззаперечно, що планував публікувати в журналі свої твори. По-перше, як поет, по-друге, з крайньої життєвої потреби. 22–25 серпня 1860 року він сповіщав родичеві Варфоломію Шевченку: «Я оце заходився жениться, то мені, бач і тут треба гроші, вся надія на «Основу» та на «Кобзаря»⁵.

Наприкінці 1860-го і початку 1861-го Шевченко був заклопотаний підготовкою і друком свого «Букваря южнорусского» (надрукований у грудні 1860-го, а вийшов у світ 1861-го тиражем 10 000 примірників), розсилкою книжки по повітах та сільським школам.

Про останні роки, місяці життя поета в столиці Російської імперії відомі спогади його сучасників: зокрема О.М. Лазаревського («Зустрічі з Т.Г. Шевченком у Петербурзі»), О.О. Благовещенського («Шевченко в Петербурзі, 1858–1861»), О.А. Штакеншнейдера... Проте в них не знаходимо згадок про участь Тараса Григоровича у виданні «Основи». І тільки російський публіцист, видавець Л.Ф. Пантелєєв (1840–1919) відвів у своїх згадках місце «Основи». Вчитаймося в його рядки: «У січні 1861р. почав виходити в Петербурзі новий журнал «Основа» під редакцією Василя Михайловича Білозерського за вельми діяльною участю Костомарова й Куліша... Завдяки студентові Костянтину Олександровичу Гену, рідному брату дружини редактора Надії Олександрівни... я почав бувати на щотижневих журфіксах редакції... У вітальні на канапі біля столу звичайно влаштувалися Шевченко, Костомаров і Куліш, який ні на крок не відходив од них... Лице Шевченка захопило мене... помітно набрякле, мало виразні сліди багато чого пережитого Шевченком, зокрема й тієї слабості, яка в останні роки передчасно прискорила його життєвий кінець»⁶. Це бачило й багато інших. А.О.Ананьєв, пригадуючи поета в 1860 р., писав: «Він виглядав як людина хвора, що завчасно зістарилася»⁷. Згадував О. Чужбинський: «Тарас Григорович постарів, обличчя змінилося»⁸. Це була інша, вельми велика, істотна причина, яка завадила поетові укупі з Костомаровим робити те, про що пише Євген Нахлік, – «організувати й редагувати» журнал «Основу».

А щодо публікації творів Шевченка, то тут пальма першості належала, безсумнівно, уродженцю містечка Вороніж Глухівського повіту Чернігівської губернії П.О. Кулішу. Ще в 1857 році в 2-ому томі «Записок о Южной Руси» він вміщує поему Тараса Григоровича «Наймичка», не вказуючи ім'я автора, бо поет ще перебував на засланні, і заборона з друку його творів не була знята. Видавши 1860 року в Петербурзі альманах «Хата», у розділі «Кобзарський гостинець» друкує добірку поезій Шевченка – 8 творів під редакційними назвами, а два – «Хустина», «Доля» – під авторськими. Коли ж почав виходити журнал «Основа», подав до нього драму «Назар Стодоля» та частину поеми «Мар'яна – черниця». Сприяв появі в першому ж числі «Основи» поезій «Не для людей, тієї слави...», «Послання славному П.І. Шафарикові» («Запалили у сусіда»), «Пустка» (М.С. Щепкіну), «Заворожи мені, волхве», «Чернець».

Куліш настільки емоційно, завзято і постійно популяризував у журналі твори Шевченка, що Микола Костомаров зауважив: «Многие уважавшие талант Шевченка находили восторги Кулиша чрезмерными».

Ще в час підготовчої роботи по виданню «Основи» стосунки чернігівців Василя Білозерського і Пантелеймона Куліша не були простими. Зокрема, щодо програми-оголошення журналу. Білозерський 27 жовтня 1859 року зауважив Кулішу: «Вы, без сомнений, писали под влиянием кабинетных размышлений. Разве Вы не знаете, что... дозволяемое москвичу – Вам вменится в вину». І додав, що «с действительною жизнью нельзя шутить»⁹.

Куліш, гарячий, Куліш, автор програми, пройнятої демократизмом, наміром пробудження самосвідомості рідного українського народу, з роздратуванням, досадою відповідав йому: «Я положительно считаю вредным Ваш способ действовать.. И в отношении к правительству, и в отношении к обществу, и в отношении к сотрудникам – Вы действуете во вред делу»¹⁰.

Усе те, що накопилось в його душі з приводу заперечуваного ним напрямку журналу, сповідуваного Білозерським, Куліш вилив у листі до Марка Вовчка від 15 березня 1860 року: «Лишь только украинская словестность изменит свій величавый тон неуклонной правды... ей угрожает пошлое многословие и бесхарактерность. Василек Михайлович расставил свои изнеженные руки, чтобы понанчить её попански хотя один годик и привить ей манеру говорить ни то ни сё, господствующую в так называемом высшем кругу и усвоенную им самим по сочувствию»¹¹. І тут же запевнив свого кореспондента: «Я даю себе слово стоять на страже простонародной прямоты и выразительности слова».

Існували ще й такі категоричні судження, як от Олександра Кониського, члена полтавської громади, з яким Пантелеймон Олександрович зустрічався в Полтаві 10 травня 1860 року: «Ми, полтавці, як люди молоді (тоді О.Я. Кониському, уродженцю хут. Переходівка, тепер село Ніжинського району Чернігівської обл.,– було всього 24 роки.–**В.Т.**) гарячі, ентузіасти, наполягали на тому, щоб «Основа» видавалась виключно українською мовою. Куліш доводив нам неможливість такого видання»¹². І він був абсолютно правий. Тогочасні умови, негативне ставлення до українського слова не дозволяли зробити це. Письменник прозірливо дивився в ще гірше майбутнє. А вже 1863 року з'явився горезвісний Валуєвський указ, за яким не дозволялося друкувати книги українською мовою як церковного, так і навчального змісту. Однак Кониський наполягав на своїй точці зору. У грудні 1860 р. він надіслав листа – свою першу кореспонденцію до «Основи». У звертанні на ім'я В. Білозерського мовилося: «Ми собі так мізкуємо, добродію, що «Основа» повинна б бути на рідній українській мові, та вже ви, мабуть, се діло знаєте лучче, ніж ми. Отже, ми все-таки будемо сподіватись, що чимдальш «Основа» вся буде в нашій любій мові».

Особливу увагу привертають його наступні рядки: «Українська мова годиться не для одних віршів: на її і тепер можна говорити й писати про все наше, так-таки, як і на інших... Бо чи то ж таки не сором – лізти до сусіда в кишеню за словом? Хіба у нас свого нема? Пора, пора нам долучатись до власної літературної мови».

Ми зазначили – це перша кореспонденція О.Кониського до «Основи». Перша, бо й надалі з цим журналом він підтримував зв'язки, у ньому друкувалися його твори. Зокрема, нарис і оповідання у відділі «З народних уст». Чомусь участь цього уродженця Чернігівщини в «Основі» не згадана в розлогій статті п'ятитомної «Української літературної енциклопедії», яка була започаткована 1990 р.

У період виходу в світ «Основи» відбувалося часте, активне листування П. Куліша з О. Кониським. І в сьогоднішні, листи письменника від 23 та 25 січня, 30 листопада 1861р., 4 січня, 30 листопада 1862 р. та інші привертають увагу літературознавців. І не дивно, що М. Вознюком було видано «Листування Панька Куліша з Олександром Кониським»¹³. Однак поезію свого кореспондента Куліш оцінював невисоко. Писав, що той співав то все «з чужого голосу, попросту перелицьовував Шевченка». Тому-то радив йому: «Зверху всього словесного нашого добра покласти найкращі співи народні щодо мови і до форми».

Існує думка, що сам Куліш залучив О. Кониського до опублікування статей (1862–1863 рр.) у львівському «Слові», а в збірнику «Галичанин» – художніх творів¹⁴. Не можемо не погодитися з повторенням висновку Кордуби¹⁵ кулішезнавцем Євгеном Нахліком, що в «В історію української соборності Куліш увійшов як «перший апостол єднання галичан з наддніпрянцями для спільної культурно-національної роботи», що він у цьому плані став «предтечею» О. Кониського та й інших діячів, літераторів¹⁶.

Повертаючись думкою до «Основи», наголосимо, що для багатьох чернігівців завдяки порадам і настановам, запрошенням і допомозі Куліша «Основа» стала стержнем утвердження, розвитку їхньої української національної самосвідомості, самодостатності.

Аналогічну думку, хоча й іншими словами, висловив в емоційно-ліричному, сердечному листі від 7 лютого 1897 року до редакції «Киевской старины» Матвій Терентійович Симонов (1823–1901). У надісланому під псевдонімом «М. Номис»

некролозі-відгуку на смерть П.О. Куліша, який був опублікований в третій (березневій) книжці журналу, він, зокрема, писав: «...в годы расцвета нашей литературы, в пятидесятые, шестидесятые годы—незабвенная эпоха! Незабвенные годы!...при твоей головокружительной деятельности...ты был тем центром, куда стекались приезжающие из провинции, пишущие и непишущие, за порадой, за родными литературными новостями, куда являлись стоящие у родной литературы на совещания, обсуждения»¹⁷.

Цей український фольклорист і етнограф був свояком П.О. Куліша—чоловіком Надії Михайлівни (1826-?), сестри дружини письменника Олександри Михайлівни Білозерської (Ганни Барвінок). В історію української літератури М.Т. Симонов увійшов як упорядник і видавець «Українських прислів'їв, приказок і таке інше» (Спб.,1864), які були видані «в друкарнях Тиблена і компанії Куліша». До речі, до цієї збірки були занесені зразки усної народної творчості, які зібрав Пантелеймон Куліш.

Куліш спонукав Симонова до публікацій в «Основи». Не тільки власний досвід, а й обізнаність у справі залучення до журналу інших осіб підштовхнули його до висновку: «Куліш був центром, куди «стікалися» діячі, що стояли біля українського письменства».

Спочатку 1860 року Куліш репрезентував ім'я М. Номиса у своєму альманасі «Хата». А в 1861-1862 роках його родич під іншим псевдонімом — «Белокопытенко В.П.» виступив в «Основи». Згадаймо: вони разом підписали протест багатьох діячів культури, літератури проти антисемітських статей у російському журналі «Иллюстрация».

В «Основи» (1861, №6, 1862, №8) виступив під прибраним ім'ям «Хрущ» Микола Петрович Жук, поет із с. Булахів Остерського повіту Чернігівської губернії (тепер село Козелецького району Чернігівщини). Жук мав зв'язки з Кулішем, листувався. На рубежі 1879-1880 рр.виношував думку заїхати до письменника на Борзнянщину. Куліш 15 січня 1880-го відписав йому: «Будемо вдома перед Великоднем, тільки ж бо не Піддубні, а таки в Мотронівці»¹⁸.

На сторінках «Основи» знаходимо публікації українського фольклориста, етнографа і письменника-нарисовця Степана Даниловича Носа (1829–1901). Виступав він часто під псевдонімами «Волошин, С.» (1861), «Благовіст, Стецько» (1862). Куліш з ним познайомився десь наприкінці травня — у червні 1860 року під час приїзду до Чернігова. Тоді навіть жив у нього. 22 червня Куліш уже сповістив Василю Білозерському про своє враження від нового знайомого: «Особенно приятная личность». І не міг не додати: «Выше его нет у нас этнографа». Певно, саме тому підштовхнув Степана Даниловича до виступів в «Основи».

Безперечно, що Куліша привабили здібності С. Носа. Ну хоча б його спів, гра на музичних інструментах. Коли уродженця с. Понори Конотопського повіту Чернігівської губернії влітку 1863 року заарештували за знайдені у нього антиурядові прокламації, Куліш, напевно, ще до того, як Ніс був кинутий до Олексіївського рavelіну Петропавлівської фортеці, відвідав його. Адже сповіщав дружині: «Нос поёт, сидя в 3-м отделении».

Дізнавшись про смерть Носа і згадуючи спілкування з ним, звернула увагу на цю рису конотопця Ганна Барвінок у листі до І.Л. Шрага: «Нос дуже гарно грав на гітарі — і концерти»¹⁹. І, звичайно, не могла не висловитись щодо тієї справи, якій померлий присвятив усе своє життя. Чернігівцю Іллі Шрагу додала: «У Носа повинно бути багато усяких рукописей, зосталось матеріалів».

Хоч як шанобливо ставився Куліш до Носа, все ж у хвилину роздратування спересердя вигукнув щодо його творчості: «І Степан Ніс, що нічого нам не приніс». Куліш завжди залишався гарячим Кулішем!

Ми зобов'язані і вдячні уродженцю м. Новгорода-Сіверського, письменнику і педагогу, приятелеві Куліша М.К. Чалому, що з його подачі в «Киевской старине» (1899, №4) були опубліковані листи Куліша до цієї неординарної людини в нашій історії. Чалий наголошував, що Ніс був «відомим знавцем пісенної літератури», збирачем і поширювачем українських народних пісень.

До речі, М.К. Чалий також переймався справою «Основи». 29 листопада 1860 р. він писав Т.Г. Шевченку: «Наши киевляне (разумеется, лучшие из них) чрезвычайно заинтересованы ожидаемым к новому году подарком: я говорю про «Основу». Судя по программе, можно надеяться, что это будет весьма дельный и солидный журнал. Широкое основание задумали положить будущему изучению родного края знатоки нашей народности, которой до сих пор почти не касалась наука: да поможет им Бог да добрые люди!»²⁰.

Бачимо: Чалий пише про «знатоков нашей народности», бажає їм Божої допомоги. У час до написання цього листа Михайло Корнійович отримав Шевченкові кореспонденції від 11 серпня, 6 листопада 1860-го. Писав йому поет і пізніше – 2 грудня 1860-го, 4 та 12 січня 1861-ого. В усіх цих листах мовив Шевченко про намір надіслати до Києва примірники свого «Кобзаря», просив Чалого передати їх місцевим книгопродавцям, а виручені за книжки гроші – до каси київських недільних шкіл. Про «Основу» не згадав жодним словом. Якби він був отим «організатором і редактором», то, певна річ, відгукнувся б на слова Чалого про «Основу», а то й запросив свого «великого приятеля київського» (за його словами) до участі в журналі.

М. К. Чалий отого 1860 року (29 листопада) далі писав Шевченкові: «Мы – люди, загнанные службою... Следовательно, на наше содействие родному делу рассчитывать нечего»²¹. І Чалий нічого до «Основи» не надіслав. Проте коли помер Шевченко, він не міг не відгукнутися працею «Новые материалы для биографии Т.Г. Шевченка» і опублікував їх саме в «Основах». А згодом видав найповнішу на його час книжку «Жизнь и произведения Тараса Шевченко» (К., 1882).

У журналі «Киевская старина» (1897, №5) опублікував дослідження «Юные годы П.А. Кулиша». До цього ж часопису (1899, №4) подав матеріал «Из писем П.А.Кулиша к С.Д. Носу».

Декілька слів про Семена Лук'яновича Метлинського. Декілька... Бо ні у восьмитомній «Історії української літератури» (К., 1967–1971), ні в «Історії української літератури» (К., 1996), ні в «Історії української літератури» (К., 1966), в якій тридцять сторінок займає розділ «Літературний рух кінця 50–60-х років» (йдеться про ХІХ ст. – **В. Т.**), про нього немає жодної згадки. Натомість добре відоме ім'я поета-романтика, фольклориста Амвросія Лук'яновича Метлинського (1814–1870). Деякі дані відшуковуються про Федора Лук'яновича з роду Метлинських. У 1850–1865 рр. він викладав історію й географію в стінах Новгород-Сіверської гімназії²². Його згадав видатний історик Д.І. Дорошенко (1882–1951) у нарисі «Новгород-Сіверський»: у 60-ті роки гімназія була якийсь час певним осередком українського руху. Тоді вчителював тут Метлинський (брат професора Амвросія Метлинського)²³.

А що ж до недавнього часу було відоме про Семена Лук'яновича Метлинського? Тільки те, що у Полтаві (аз Полтавської губернії, з родини дрібномаєтного дворянина походили Метлинські) він 1861 року під псевдонімом «Онука Марко» видав драму «Мотря Кочубеївна». У «Перегляді українських книжок» («Основа», 1862, №3) Куліш негативно оцінив цей твір Семена Метлинського – «віршовий чагарник». Виступав Семен Лук'янович також під прибраним ім'ям – «Родина С.М.». Саме так було вказано ім'я автора збірки поезій «Мова з України» (К., Ч.І, 1858, Ч.2, 1864). Його записи фольклору ввійшли до збірки Амвросія Метлинського «Народные южнорусские песни» (1854).

У «Сіверянському літопису» (1997, №3), який подав фрагменти із «Щоденника» Олександра Шишацького-Ілліча, двічі назване ім'я «О. Метлинський». Навіть зазначено – із «вчених». Тут, гадаємо, автор щоденника просто припустився опіски в подачі ініціалу – імені «О».

Згаданий Олександр Шишацький-Ілліч (1828–1859), уродженець с.Красилівка Козелецького повіту Чернігівської губернії, поет, фольклорист, етнограф, редактор «Черниговских губернских ведомостей» (з 1855 р.) на сторінках «Основи», здається, не виступав. Проте обійти цю постать мовчанкою ми не можемо.

Уже у першому числі журналу за 1861 рік П.Куліш опублікував «Исследование о Климентие, украинском стихотворце времён гетмана Мазепы» на основі

рукописної збірки віршів цього поета кінця XVII-початку XVIII століття, яку віднайшов невтомний збирач літературних джерел минувшини О. Шишацький-Ілліч в одному з монастирів.

Куліш листувався з Шишацьким-Іллічем. У їх стосунках на ґрунті письменства стався випадок, який привернув увагу, викликав чимало публікацій. І не одного вченого, літератора...

На сторінках «Записок о Южной Руси» (Спб., 1856) Куліш вмістив думу «О морском походе «старшого князя»-язычника в «Христианскую Землю» з такою приміткою: «Записал А. Шишацкий-Илич» і повідомлення, що передрукував він її із №16 «Черниговских губернских ведомостей» 1855 року, в яких публікатор заявив: «Дума заключает в себе не фантазию..., а самый факт». У це Куліш повірив. І з притаманним йому запалом енергійно вигукнув: «Страшно подумать, сколько ещё и в наше время гибнет сокровищ народного духа по недостатку таких людей, как Шишацкий-Илич! Открытием этого памятника южнорусской народной поэзии он сделал в её истории эпоху, и его заслуга не уступает заслуге графа Мусина-Пушкина, первого издателя «Слова о полку Игореве»²⁴.

Письменник слідкував за творчістю земляка із Чернігівщини. Отримавши від нього збірки віршів «Українська квітка», видані в Чернігові в 1856 та 1857 роках, надписав їх авторові: «Чому ж Ви разом не надрукували усіх віршів, а поділили на тоненькі брошурки? Шкода, що Ви не порадилися із добримися людьми і попечували такі стихи, которі лучче б було вичеркнутъ»²⁵.

Шишацький-Ілліч у своєму щоденнику зробив запис 5 січня 1857р., в якому погодився із зауваженням: «...крепко тепер жалею, что я в таком виде напечатал «Квітку». Я и сам ею не доволен». Згодом він надіслав Кулішу нову свою працю-«Сборник малороссийских пословиц и поговорок» (Чернігів,1857). Збірку письменник оцінив як таку, що «прихватком... зробили». Радив її авторові більше читати і розмірковувати. До публічної критики видань Шишацького-Ілліча не вдавався, проте давав поради в листах. 25 грудня 1856 року, зокрема, писав: «Ізнов же й те негарно, що Ви держитесь козелецької мови. І в старих літературах сього не роблять, а згоджаються із великими писателями... Чому ж нам, у нашій молодій, не згоджати з Шевченком і з Квіткою? Шевченка читає чернігівець також, як і полтавець; а Вас полтавці через Вашу козелеччину не читатимуть»²⁶. Тобто наполягав, що не можна триматися місцевих діалектів, які ведуть до мовної вузькості, як прокоментував настанови Куліша у наш час Євген Нахлік.

Коли ж Микола Костомаров публічно заявив (1872 р.), що вміщена Кулішем до «Записок о Южной Руси» дума від Шишацького-Ілліча є підрубкою, а далі за ним В. Антонович та М. Драгоманов (1874), то він їм відповів: «...записавший её, г.Шишацкий-Илич, автор безобразных произведений на малороссийском языке, не мог возвыситься до такой живописной простоты, как например, в уцелевших от искажения стихах: «Став Бог христианский бурю піднімати, та кругле сине море із свого ложа вивертати».

Виступив в «Основи» історик, уродженець с.Гирявка Конотопського повіту Чернігівської губернії О.М. Лазаревський (1834–1902), надрукувавши статтю «Известие о южнорусском словаре г. Шейковского» (1862, №3). Про долю журналу висловлювався його брат Михайло Лазаревський. Це його просив 29 листопада 1857 р. з Нижнього Новгорода Тарас Шевченко: «Подякуй доброго і розумного Куліша за його «Чорну раду» і за «Записки о Южной Руси».

До «Основи» був причетний Степан Іванович Барановський (1817–1899), перші роки життя якого пройшли у Конотопі – отчому краї батька. Тут він закінчив училище, а потім навчався в Чернігівській гімназії. В «Основи» (1862, №2) вмістив статтю «Велика новина. Духова сила замість пару на чугунках». І підписався так: «Степан Барановський із Конотопа».

20 квітня 1853р. Куліш писав Осипу Бодянському щодо «Атласа Барановського», який його зацікавив. А невдовзі, 1 травня того ж року більш розлого до Миколи Даниловича Білозерського: Atlas general de la Geografie moderne pour Bruge

стоит 45 р. сер. Я не мог сравнить его с атласом Барановского, потому что все его экземпляры разошлись и приедут новые с навигациею; но не для чего и сравнивать. Это превосходный атлас, а Барановского так себе»²⁷.

У новітніх публікаціях²⁸, у коментарі Олесь Федорука до листів Куліша вважається, що мова йде про «Краткий географический атлас» Барановського, виданий 1845 року в Петербурзі.

Пантелеймон Олександрович був знайомий з Митрофаном Миколайовичем Александровичем (1837–1881). У червні 1860 року, ідучи з Чернігова до Києва, він випадково зустрівся з ним на поштової станції за Козельцем. Побачення було з приємних. Бо в листі до Дм. Каменецького сповіщав про свою затримку «на добу в селі Калита біля Козельця (тепер – це село Броварського району Київської області. – В.Т.) у М. Александровича!» Існує думка (Євгена Нахліка), що Куліш придумав Александровичу псевдонім «Митро Омелькович». Під ним той і друкувався в «Основі». У 1861-1862 роках в журналі побачили світ п'ять його оповідань («П'яниця», «Три пани», «Жидівська дяка», «Проскурка», «Пожежа») і два нариси.

Навіть в «Історії української літератури» (Т.3, К.,1968) обмаль даних про цього літератора. У наш час дослідив життя і творчість Митрофана Александровича письменник, науковець із Дрогобича Михайло Шалата. У статті про нього²⁸ він навів оцінку письменника Іваном Франком: «Мова його чиста, стиль простий і ясний, як хрусталь, далекий від усякої манірності та сентиментальності».

Діяльність «Основи» захопила також уродженця с.Лисогори (тепер – невеличке село, яке, підпорядковане Южненській сільраді Ічнянського району Чернігівщини), виходця із давнього козацько-старшинського роду Олексу Петровича Стороженка (1805–1874). У цьому часописі він опублікував майже всі свої оповідання, які невдовзі ввійшли до двотомної збірки «Українські оповідання» (Спб.,1863).

Стороженко став одним із авторів спеціального розділу в «Основі» під назвою «З народних уст», друкуючи тут белетризовані обробки фольклорних зразків (прислів'їв, комічних казок, анекдотів). Заснування цього розділу було пов'язане з літературно-естетичними вимогами П.Куліша. Пантелеймон Олександрович, випускаючи в Петербурзі дешеві книжечки- «метелики» для читання рідного народу, видав і творчий доробок Олекси Стороженка.

Вони неодноразово зустрічалися, спілкувалися. Куліш оцінював свого земляка як людину, що мала «природнього дару дуже багатько».

Проте в той же час зазначив, що «ні єдина штука його не видержує знавецького розбору». Отож коли Стороженко не раз просив Куліша оцінити його твори в часописах, пресі, Пантелеймон Олександрович відмовлявся. Чому саме? – запитаємо ми. Відповідь на це бачимо в його рядках: «Бо мусив би гірку правду сказати, а тим і останню охоту в його до України відбити. Жорстока (а се все одно ще й правдива) критика – спасенна річ тільки про тих, котрі мають ще снагу йти вгору»²⁹. Інколи Куліш ділився думками про його творчість, але в листуванні з близькими йому особами. 25 лютого 1861 року писав Парасці Глібовій; оцінюючи оповідання Стороженка в «Основі», написане російською мовою: «Стежин рог»... наполнен нелепицами, которые можно бы выбросить, и тогда эту легенду прочли бы люди, понимающие дело, с удовольствием»³⁰. Чи знав про це, чи ні Стороженко, а у часопису того року (№10) присвятив «Пантелеймону Александровичу Кулишу» оповідання «Вуси».

У 1884-1885 рр. до письменника звертався приват-доцент Київського університету св. Володимира М.В. Стороженко з проханням надіслати йому спогади про свого родича. Або розповісти. У червні 1885-го відвідав Куліша у Борзні на Чернігівщині, видавши згодом розповідь «Моє знаомство с П.А. Кулишом».

1861 року в 9-ому числі «Основи» Куліш вмістив статтю «О повести г. Кузьменка». Йшлося про оповідання «Не так ждалося, да так склалося». Куліш, вражений «изящною простотою языка и необыкновенным тактом изложения», так оцінив заслугу автора у реалістичності написаного, змалюванні дійових осіб, хоча твір дещо тяжів до етнографічного побутописання: «Выведенные им на сцену

характери развиваються и действуют как будто мимо ведома автора. Он пишет так, как будто в его повести вовсе не участвует художническое воображение, как будто она вовсе не вымыслена,- и в этом именно заключается её главное достоинство»³¹.

Петро Семенович Кузьменко (1831-1874, за ін. даними-1867) був уродженцем с. Понорниці Кролевецького повіту, певний час дияконом церкви в с. Попівка Конотопського повіту Чернігівської губернії. Ще до появи статті Куліша про його повісті Пантелеймон Олександрович у попереднику «Основи» - альманасі «Хата» (Спб.-1860) надрукував шість поезій Кузьменка. Деякі з них, як от «Ой, виїду я, виїду», «Серденько, бабусю, чи правда, що кажуть» набули популярності, ставши народними піснями. Куліш тепло, щиро привітав початківця в статті «Первоцвіт Щоголева і Кузьменка». То було «Слово от Іздателя» в згаданому альманасі «Хата»: «Впали ж мені в руки й вірші...пана Кузьменка. Сей не так сподобавсь нам, як пан Щоголев, а прочитавши його поезію, не змогли ми її забути. Єсть у його слові і щось таке, що до душі доходить і в душу проситься...Якась єсть у їй тихість приятна, якась гарне душевне сумування, і пливають його слова одно за одним не прудко, а так як маленькі утятка, вперше на воду пущені»³².

І не може зупинитись Куліш, щоб не виказати усім своїм читачам своє враження: «...так вони стиха-тихесенько до душі твоєї про якісь дитські літа, про якісь молоде щастя промовляють».

Закінчує своє «Слово од Іздателя» і побажанням, і вірою, що ця перша його проба пера «може колись проявить щось голосне на всю Україну». Додамо – земляки час від часу виступали в одному і тому ж виданні – «Черниговском листке».

Дописувачем до «Основи» був син поміщика Конотопського повіту Олексій Олексійович Гатцук (1832–1891). Його причетність до цього куточка Сіверянщини підтвердив у праці «Земляки. Достопамятные уроженцы Черниговской земли» краєзнавець, літератор, видавець із Конотопа С.І. Пономарьов.

В «Основах» (1862, №5,7) Гатцук опублікував огляд «Опыта южнорусского словаря К. Шейковского», в якому, як і Олександр Лазаревський в статті «Известие о южнорусском словаре г. Шейковского» («Основа», 1862, №3), критично оцінив працю Шейковського і дав відсіч цій честолюбній особі, яка голосливо, образливо критикувала Куліша за нібито слабке знання ним української мови.

Куліш познайомився з Гатцуком і підтримував товариські стосунки ще з початку 60-х років. Листувався з ним, особливо в 1872–1874 роках. Про цей період їхніх взаємин була написана праця Ф.Я. Савченка «Співробітництво П.Куліша з Олексою Гатцуком», яка з'явилася на сторінках видання «П.О. Куліш. Матеріали і розвідки» (Л.,1929).

Те співробітництво полягало у виступах Куліша (вірші, проза) в «Газете А. Гатцука», яка виходила з 1875 року, в планах сумісного редагування великого календаря...

Ніщо людське не було їм чуже. Перебуваючи на службі у Варшаві, Куліш, наприклад, турбувався про працевлаштування Гатцука, який на той час опинився в скрутному матеріальному становищі. Надалі з приводу невдачі їх спільних видань (зокрема, щодо випуску в світ «Истории воссоединения Руси» Куліша) виникли розбіжності; навіть судовий процес. Гатцук подав позов на Куліша до Ніжинського окружного суду. Куліш, якого раніше попереджав, застерігав щодо Гатцука, як людини, Осип Бодяньський, відплатив своєму колишньому приятелеві такими рядками у «Небрешиній поемі Панькова» – «Куліш у пеклі»:

Газетниками, друкарями,
А в справах судових кручками
Перевернулись Гатцуки,
Ті, що козацтву допікали,
Як по Вкраїні рандували
Всі мита, промита, шинки!³³

Виникає питання: чому поет сказав – Гатцуки. Певно, саме тому, що брат Олексі Гатцука Микола (фольклорист, мовознавець) в статті «О правописаниях, заявленних

українськими писателями с 1839 по 1861 г.» («Основа», 1862, №7) спрямував необгрунтовану, безпідставну критику «кулішівки» – першого українського фонетичного правопису, укладеного П.О. Кулішем і названого його ім'ям.

Виступи в «Основі» вищеназваних осіб більшою чи то меншою мірою висвітлювалися в суто літературних, наукових джерелах. Проте не зверталася увага, скажімо так, була утаємниченою, участь у журналі українця за походженням і духом, славетного педагога К.Д. Ушинського (1823–1870). Майже у той час, що й «Основа», виходив у світ «Журнал Министерства народного просвещения», який з липневої книжки 1860 року по грудень (включно) 1861-го редагував Ушинський. На сторінках цього видання він надав місце для пропаганди першого українського часопису. Маємо на увазі статті «Про видання журналу «Основа» (1860, №10); «Ще про видання журналу «Основа» (1860, №11); «Основа» – південноруський літературно-науковий вісник» (1861, №12). Дві останні публікації належали перу В.М. Білозерського. Коли редактор «Основи» надрукував вступну статтю до першої книжки журналу, в якій вів мову про напрямок часопису, то серед тих, хто буде писати статті до розділу «Виховання і освіта», назвав ім'я К.Д. Ушинського. Згадував педагога й надалі. Ушинський таки виступив тут. В останньому числі «Основи» за 1861 рік на сторінках 16–18-ї вмістив допис «Про видання журналу Міністерства народної освіти в 1862 році». І поставив свій підпис – «Редактор К.Д. Ушинський». Проте тільки цією статтею, як на мене, не обмежувалася участь Ушинського. Кому, як не йому, було найзручніше подавати до «Основи» статистичні, інформаційні повідомлення, зведення вістей про навчальні заклади в тогочасній Росії (зокрема, про недільні школи; згадаймо, що того часу з'явилася в редактованому ним журналі (1861, №1) стаття «Недільні школи. Лист у провінцію»); бібліографічні описи педагогічної літератури тощо. Тобто виконувати проголошену В.Білозерським його участь. І такі численні повідомлення з'являлися на сторінках українського «літературно-ученого вестника».

Та не тільки цим обмежувався педагог. Стаття «Ясна Поляна (Два слова про нове з'явлення в справі народного виховання)», видрукувана в серпневій книжці «Основи» за 1861 рік, багато в чому тотожна статті «Новий педагогічний журнал», написаній Ушинським і вміщеній в 9-ому числі «ЖМНП» за отой же 1861 рік. У цих статтях перші дванадцять рядків збігаються цілком. Рядки з «Основи»: «Хто зближувався з народом, хто прислухався до його думок, одним словом – хто розумів його дух, той тільки здатен оцінити всю правду цієї думки. Вона одухотворяла пісні і думи нашого Кобзаря і все краще в українській літературі, яка тим-то і дорога і незамінна, що вона цілком народна, що вона виросла безпосередньо із народного духу і життя» – повністю відповідають поглядам і спрямуванням Ушинського, який в основу своєї демократичної педагогічної системи поклав якраз ідею народності навчання і виховання.

До того ж наведені рядки збігаються і за стилем вислову своїх думок, переконань. І, нарешті, нагадують нам хоча б такі слова Ушинського: «А наша багата південноруська, мелодійна, співуча мова, на якій існує така народна література, якою не може похвалитися жоден з народів, якою ще недавно співав Шевченко»³⁴.

Хіба не впадають в очі слова про народність, слова про пісні (саме пісні!) Т.Г. Шевченка?!

Бачимо й далі факти поєднання Ушинського з «Основою». У «Зведенні друкованих рецензій на проект уставу середніх і нижчих навчальних закладів Міністерства народної освіти», підготовленому Ушинським і надрукованому в «ЖМНП» (1861, №2-3), знаходимо досить велику виписку українською мовою з першої книжки «Основи» за 1861 рік.

Виписку зі статті П.О. Куліша³⁵. Його ім'я Ушинський не назвав, обмежившись лише вказівкою – рядки «одного малоросійського хуторянина». До речі, вони в 30-х роках були однокашниками Новгород-Сіверської гімназії. 26 червня 1834 року на урочистому акті цього навчального закладу Пантелеймон Куліш, учень 3-го класу, і Костянтин Ушинський, учень 1-го класу, отримали похвальні свідоцтва. Отож, можливо, стояли десь поруч один одного³⁶.

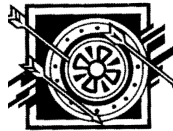
І, нарешті, зазначимо, що Ушинський, саме Ушинський, порадив Білозерському дописувачем до журналу професора Ярославського Демидовського ліцею В.І. Татарінова, з яким Костянтин Дмитрович затоваришував на берегах Волги, а потім допоміг услід за собою перебраться з Ярославля до Петербурга. «Не унывайте, добрый Василий Иванович, – писав Ушинський до Татарінова ще 7 грудня 1849 року, – уж недолго нам осталось – и хоть сначала и здесь (в Петербурге. – **В.Т.**) несладко, но пойдёт прекрасно, в этом я убеждён»³⁷. Так і сталося. В.М. Білозерський у тому згадуваному нами переліку авторів статей до розділу «Виховання і освіта» назвав ім'я Татарінова.

1. Історія української літератури (література другої половини ХІХ ст.). – К., 1966 – С.19.
2. В. Анісов, Є. Серєда. Літопис життя і творчості Т.Г. Шевченка. – К., Дніпро. – 1976.
3. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т.І.-К., 2007 – С.141.
4. Тарас Шевченко. Твори в п'яти томах. – Т.5, К., Дніпро. – 1979. – С.456.
5. Там само. – С.468.
6. Спогади про Тараса Шевченка. – К., Дніпро. – 1982. – С.296-7.
7. «Україна». – 1930, березень-квітень. – С.109; Т.Г. Шевченко Біографія. – К., Наукова думка – 1964. – С.545.
8. А Чужбинський. Воспоминания о Т.Г. Шевченко. // Русское слово-1861;5. – С.36
9. цит. за джерелом: Євген Нахлік. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т.І., К., 2007. – С 157.
10. Там само.
11. Листи до Марка Вовчка. – Т.І.-К., Наукова думка. – 1979. – С. 87.
12. Шенрок В. П.А. Кулиш // Киевская старина. – 1901. – Кн.7/8. – С.53.
13. Вознюк М. Листування Панька Куліша з Олександром Косинським // Нова Україна – 1923, №10.
14. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т.І.-К., 2007. – С.203.
15. Кордуба М. Зв'язки В.Антоновича з Галичиною // Україна. – 1928. – Кн.5. – С. 38
16. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т.І. – К., 2007 – С.305.
17. Номис М. П.А. Кулиш // Киевская старина. – 1897. – Кн.3. – С.П.
18. Покальчук В. З Кулішевого листування. // Літературний архів. – 1930. – Кн.І/ – 2. – С.144.
19. Київ. – 2007. – №10. – С.157.
20. Листи до Тараса Шевченка. К. – Наукова думка. – 1993. – С.171
21. Там само.
22. Историческая записка о Новгород-Северской гимназии. Сост. И. Панаженко. – К., 1889. – С.166.
23. Дорошенко Дмитро. Новгород-Сіверський // Цит. за дж.: Сіверянський літопис. – 1995. – № І – С.83.
24. Кулиш П. Записки о Южной Руси. / Т І- Спб., 1856. – С.171.
25. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т. 2-К., 2007. – С.325.
26. Там само.
27. Пантелеймон Куліш. Листи. Т II /1850-1856/. – К., 2009. – С.105.
28. Українська літературна енциклопедія. – Т. І.-К., 1988. – С.42.
29. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель. – Т.2.-К., 2007. – С.331.
30. Червоний шлях. – 1924. – №8/9. – С.277.

31. Кулиш П. О повести г. Кузьменка // Основа. -1861.- №9.– С.140.
32. Пантелеймон Куліш. Твори в двох томах. – Т.2-К., 1989.– С. 513.
33. Пантелеймон Куліш. Твори в двох томах.– Т.2-К., 1994.– С.209.
34. Ушинський К.Д. Собр. Сочинений.- Т. XI. – М.-Л.,1952.– С.78-79.
35. Терлецький В. Костянтин Ушинський і «Основа»// Основа.-1996.-№ 30/8.- С.157-159.
36. «Историческая записка о Новгород-Северской гимназии», сост. Ив. Панаженко.-К., 1889.-С.82; Терлецький Віктор. Розіллюсь по ріднім краю / П. Куліш у взаєминах із земляками/ – Суми, «Мрія-І». – 2006. – С.106.
37. Новое об Ушинском. Исследования и материалы. Ярославль.– 1981. – С.67.

В статтє розказуєтьсє о черниговских деятелях, которые участвовали в издании журнала „Основа”.

Ключевые слова: журнал, история, корреспондент.

Тарас Чухліб

НАРОДЖЕНИЙ НА БЕРЕГАХ ДЕСНИ

(до 70-річчя письменника, журналіста та громадського діяча
Василя Чухліба)

Там на деснянських лугах, серед шовкових трав, під високими вербами, ходить моє дитинство. Там росяні, прохолодні світанки, золоті від сонця дні й тихі, задумливі вечори. Там плавають хитрі щуки, й довірливі окуні, і мудрі соми-дідугани. Там чапля стоїть на одній нозі, когось виглядає...

(Василь Чухліб. Тільки брід перебрести. З книги: Іду до Десни. – К., 1988)

У статті розкривається життєвий і творчий шлях письменника, журналіста та громадського діяча Василя Васильовича Чухліба (1941 – 1997 рр.), який народився і розпочав працювати на Чернігівщині. Це знакова постать української літератури 1970-х – першої половини 1990-х рр. В. Чухліб свого часу був одним з краєвих новелістів. Також його знали як популярного дитячого письменника, затребуваного журналіста районних газет на Чернігівщині, Донеччині та Київщині, а також організатора видавничої справи та громадського діяча.

Ключові слова: Василь Чухліб, Чернігівщина, Десна, письменник, дитяча література, мініатюра, новела, літстудія, районна газета.

Народився Василь Васильович Чухліб 19 липня 1941 р. в селі Гнилуша (з 1961 р. – село Лебедівка), що з правого берега річки Десни¹. Сьогодні це Козелецький район Чернігівської області, а перед початком радянсько-нацистської війни – Остерський район. Батько майбутнього письменника, Василь Харитонович Чухліб, був учителем історії. Під час війни перебував у партизанському загоні ім. Щорса, потім воював у лавах Червоної армії, де отримав тяжке поранення при форсуванні р. Вісла. Мав пожиттєву інвалідність та дві медалі «За відвагу», помер від ран у 1977 р. Мати, Марія Федорівна В'яла (Чухліб), походила з села Прохори Борзнянського району. Була незаконно репресована разом із своєю родиною («за дві корови») під час т. зв. розкуркулення кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст., але невдовзі втекла зі своєю матір'ю з далекого Сибіру до України. Навчалася у педагогічному училищі в м. Прилуки, де познайомила з майбутнім чоловіком. Довгий час вчителювала, була завучем у сільській школі, сьогодні проживає у рідній доньки Валентини під м. Богуславом на Київщині.

Згідно з джерелами, родовід Чухлібів бере свій початок у XVIII ст. від козака Платнірівського куреня Війська Запорозького Низового Харька Чухліба. На той час багато мешканців Чернігово-Сіверщини подавалися на Запорожжя шукати кращої долі й становили переважну більшість особового складу Нової (Покровської) Січі. Відомий також будівничий церков Василь Чухліб, який у середині XVIII ст. побудував у містечку Острі православний храм на замовлення козацького сотника.

© Чухліб Тарас Васильович – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, директор Науково-дослідного інституту козацтва, заслужений діяч науки і техніки України.

Під час Другої світової війни командир чернігівського партизанського загону Юрій Збанацький згадував про те, як наприкінці 1942 р. до його загону прибуло нове поповнення, а серед них чоловік та жінка, які були вчителями з придеснянського села. «В руках у чоловіка – гвинтівка, а в жінки – торбина за плечима, а в ній – хлопчик малий. Йому там зручно, а мамі легше його так носити. Круглими чорними оченятами стривожено і зацікавлено дивився дволітній Василько на озброєних людей у лісі, не плакав, розумів, що прибув до друзів»².

Дитинство маленького Василька припало на важкі повоєнні роки й проходило в іншому придеснянському селі Соколівка (близько 12 км від Гнилуші), де закінчив сім класів. Середню освіту завершував у старовинному містечку Остер за 50 кілометрів від рідного села. Вже у старших класах у нього проявився літературний талант, а тому його покликали працювати на громадських засадах у місцеву газету «Правда Остерщини». Ось як згадував про цей період свого життя сам В. Чухліб: «...Я й досі пам'ятаю і назву моєї першої замітки, і день, коли вона побачила світ, і навіть сторінку й місце, де її надрукували. Бо то була велика радість. Я тоді вчився в Остерській середній школі №1. Вчитель Кузьма Овсійович Руденко, сам дописувач газети, підійшов, поплескав по плечу: «Давай, давай! Нашого полку прибуло!» А в редакції мені відразу дали друге доручення, третє...»³. Саме чернігівському педагогу Кузьмі Руденку вдалося закласти у свідомість свого учня зерно любові до рідного краю, його людей, історії та мови. Усе життя письменник згадував про нього добрим словом та зберігав томик віршів Олександра Олеся з підписом учителя.

Одним з перших віршів, який було опубліковано В. Чухлібом у всеукраїнському виданні, стала поезія «Друзям». За підписом учня 10-го класу вона побачила світ у збірнику художніх творів учнів Української РСР за редакторства Наталі Забілої. У цьому вірші були й такі слова:

...Бо світлий, просторий в нас шлях!

Один посковзнется –

Хай другий підтрима!

«Життя для народу!»

Оце наш девіз...⁴

Незважаючи на такий юнацький романтизм, що був посилений козацькими генами, на строкову службу до радянської армії В. Чухліба не забрали з огляду на те, що медкомісія виявила у нього серцеву хворобу.

Праця в районній газеті затягувалася, адже ні в 1959, ні в 1960, ні в 1961 рр. (31. 07. 1961 р. Спілка письменників України надала В. Чухлібу рекомендацію до приймальної комісії КДУ ім. Т. Шевченка⁵) провінційному журналісту з Чернігівщини, який зі срібною медаллю закінчив середню школу, ніяк не вдавалося вступити до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. 5 лютого 1958 р., згідно з наказом головного редактора газети «Правда Остерщини», В. Чухліба преміювали як кращого «робсількора» за гарні нариси про сільських трударів⁶. У цей час кореспондент газети побував у багатьох селах Остерщини. З 16 серпня 1958 р. до 1 квітня 1959 р. він також перебував на посаді старшого піонервожатого в рідній Остерській школі⁷.

Лише 1962 р. вдалося успішно здати іспити до іншого вузу – Київського педагогічного інституту ім. О. Горького (зараз – Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова). «І з приємним хвилюванням та вдячністю згадую роки навчання на мовно-літературному факультеті, лекції й семінари шанованих нами й ніколи незабутніх професорів П. К. Волинського, А. П. Медушевського, Ю. С. Кобилецького і просто старшого викладача, глибокого знавця зарубіжної літератури Ф. С. Гріма. Більшість із нас – сільських хлопців і дівчат – прийшли до столичного вузу ще з школи залюблені в рідне слово, в українську мову і літературу, прийшли з великим бажанням набутти ґрунтовних знань, опанувати мовними й літературними скарбами»⁸, – згадував В. Чухліб про ті роки.

З першого курсу навчання у Київському пединституті В. Чухліб брав активну участь у літературній студії інституту «Вітрила», якою керував професор Юрій Кобилецький, а потім професор Петро Орлик. Протягом 1962 - 1966 рр. В. Чухліб був незмінним старостою студії, куди, окрім студентів, входили молоді викладачі та аспіранти⁹. Зі своїм доробком літстудійці охоче виступали у київських школах, на підприємствах та студентських гуртожитках. Прагнучи почути живе слово відомих письменників, літстудійці часто відвідували Будинок літераторів, літературні вечори в Жовтневому палаці культури та філармонії у Києві. Тут вони слухали Павла Тичину, Максима Рильського, Володимира Сосюру, Андрія Малишка, а також поетів-«шістдесятників» – Василя Симоненка, Івана Драча, Ліну Костенко, Миколу Вінграновського, Бориса Олійника та інших представників післясталінської «відлиги».

У студентські роки В. Чухліб був активним дописувачем загальноінститутської газети «За педагогічні кадри», зокрема її літературної сторінки¹⁰. 19 березня 1965 р. у газеті були опубліковані кілька його мініатюр з фотографією та невеличкою передмовою, в якій писалося: «Василь Чухліб прийшов до інституту з Чернігівщини – краю М. Коцюбинського, С. Васильченка, В. Чумака, О. Довженка. До того працював у школі та редакції районної газети «Правда Остерщини». На сторінках газет друкувалися його кореспонденції, зарисовки, нариси, етюди. І нині, будучи студентом III курсу мовно-літературного факультету, В. Чухліб не пориває зв'язків з місцевою пресою: три останні роки він – переможець конкурсів на кращий нарис в обласній газеті «Деснянська правда». Василь за складом своєї душі і за манерою письма – лірик. У невеличких за розміром творах він прагне поєднати ширий ліризм з філософськими роздумами над долею людини, різноманітними процесами природи, людського буття»¹¹. По суті, ця публікація стала першим невеличким нарисом біографічного характеру про початкуючого літератора. На той час його етюди та мініатюри вже друкувалися у всеукраїнських газетах «Молода гвардія», «Радянська культура», «Радянська Україна», а також у всесоюзній пресі – в 1965 р. ряд етюдів опублікувала «Учительская газета». Не забував він і про рідний район – у газеті Козелецького району «Ленінський шлях» час від часу з'являлися його матеріали.

Через багато років Любов Мацько, доктор філологічних наук, академік АПН України згадувала: «Василя Чухліба я знала студентом української філології нашого університету. Перше знайомство – це лірична замальовка у газеті «За педагогічні кадри». Про птаха – чугайстра чи лелеку? Але, здається, – про чаплю, що, стоячи на одній нозі, когось чекала. Там угадувалася у тій чаплі вдова, що чекає з війни чоловіка і не дочекається. Тоді студенти писали більше, ніж нині... Але новелка Василя вразила багатьох викладачів: хто ж це так пише? Бо іскри таланту вже світилися в його текстах. Якби можна було порівняти його творчість з музикою, то це був би красивий молодий ліричний тенор. Таким він був і на вигляд: високий, стрункий, чорнявий, якийсь мужній і ніжний водночас»¹².

Як староста інститутської літстудії «Вітрила» В. Чухліб виконував обов'язки редактора стінної газети мовно-літературного факультету, яка називалася так само, як і студія – «Вітрила». За свідченням сучасників, вона інколи займала ледве не всю стіну факультетського приміщення, а студенти з нетерпінням чекали виходу кожного номера, який з великим ентузіазмом писався від руки. Звичайно, що рукописні стінні газети не зберігалися, але збереглося фото членів тогочасної літстудії, які позували на фоні стінгазети, що була присвячена 100-річчю від дня смерті Тараса Шевченка¹³.

У 1965 р. В. Чухліб одружився з однокурсницею Вірою Скрипкою, що походила з с. Ольшаниця Таращанського району на Київщині. З нею він познайомився ще на перших курсах інституту, а потім разом відбував піврічну педагогічну практику в Обухівській середній школі №1 під Києвом. У 1966 р. у Василя та Віри народився син

Тарас, і разом з ним, після інститутського розподілення, молоді педагоги подалися на Донеччину. Тут В. Чухліб учителював у середній школі № 1 селища шахти 17-18 імені РСЧА поблизу м. Добропілля¹⁴. Потім працював «робкором» у місцевих газетах «Маяк» (м. Красноармійськ) та «Шлях перемоги» (м. Добропілля)¹⁵, де висвітлював непросте життя шахтарського краю. Вихідцю з чернігівського села довелося швидко оволодівати знанням про гірничу справу, адже цього вимагали обставини¹⁶. Одночасно у громадсько-літературному журналі «Донбас» з'явилися його новели та етюди. У 1967 р. в газеті «Радянський Донбас» побачив світ огляд книги «Дівчина з легенди – Маруся Чурай» авторства В. Чухліба¹⁷. Того ж року газета «Маяк» опублікувала етюд «На Десні»¹⁸.

У 1968 р. невеличка сім'я Чухлібів переїхала до містечка Обухова на Київщині, де винайняла спочатку куток, а потім кімнату в сільській хаті Кузьми Андрійовича та Галини Гордіївни Краськових. В Обухові В. Чухліб почав працювати у районній газеті «Зоря Жовтня» (сьогодні – «Обухівський край»), спочатку як завідувач відділу сільського господарства, а потім – масової роботи та листів¹⁹. Перший його репортаж у новій газеті називався «Літаки над полями» й висвітлював нелегку працю пілотів сільськогосподарської авіації колгоспу «Червоний хлібороб» з села Красна Слобідка. З огляду на те, що в одному випуску газети інколи розміщувалося декілька його статей, В. Чухліб почав також публікуватися під псевдонімом «В. Чернігівець»²⁰.

Загалом В. Чухліб за майже десять років праці в обухівській газеті²¹ об'їздив усі села району, в результаті чого написав сотні нарисів про хліборобів, трактористів, комбайнерів, агрономів, зоотехніків, доярок, буряководів, пастухів, енергетиків, токарів, медиків, вчителів, артистів, військових та ін. По суті, це були справжні біографічні дослідження краєзнавчого характеру про людей цього регіону Київщини. Саме тому В. Чухліба можна сміливо зараховувати до великої когорти українських краєзнавців. «...Бо завжди намагався, щоб на першому плані в них [репортажах, статтях, нарисах, замальовках] хоч у якійсь мірі була людина з її повсякденними радощами й клопотами, а не лише виробничі показники, тонни надоєного молока, вивезених на поля добрив, гектари зораного ґрунту, на що нас, журналістів, спрямовували деякі ревні служителі компартії»²², – писав він уже пізніше про свою методику журналістсько-краєзнавчої праці.

Він також висвітлював проблеми зведення Трипільської електростанції на Дніпрі та будівництво міста енергетиків Українка (у ньому 1969 р. сім'я Чухлібів отримала однокімнатну квартиру, а після народження доньки Тетяни в 1973 р. – двокімнатну). Поза тим організовував роботу нештатних корпунктів, опрацьовував сількорівські та робкорівські листи, розбирався зі скаргами, вів питання побуту, культури, освіти та спорту. В обов'язки В. Чухліба також входила підготовка тематичних сторінок – літературної «Соняшник», розважальної «На суботній добри вечір», охорони природи «Зелений дім».

Протягом 1968 – 1980-х рр. В. Чухліб неодноразово публікував у газеті свої мініатюри, етюди, новели, оповідання та вірші для дітей на літературній сторінці газети. До речі, на той час наклад газети доходив до 11 тисяч екземплярів. «Приходжу до думки, що то були одні з кращих років мого життя. В обухівській газеті я знайшов добрих, надійних друзів, багато в чому однодумців. Понад усе була для нас праця в газеті, ми були одержимі нею, сповнені ентузіазму, творчих задумів. Ми були молоді...»²³, – такими теплими словами згадував В. Чухліб про свою довголітню працю в районі.

В. Чухлібу вдалося повернути з небуття видатного письменника з когорти «розстріляного відродження» Григорія Косинку (Стрільця)²⁴. Він неодноразово бував у його рідному селі Щербанівка, де познайомився з дружиною письменника Тамарою Мороз-Стрелець і протягом довгих років листувався з нею. Він також розшукав рідного брата письменника Якова Михайловича Стрільця та рідну сестру

Єфросинію Михайлівну Стрілець, а в сусідньому селі Красному – його шкільного товариша²⁵. У 1969-1970 рр. кілька розлогих краєзнавчо-літературознавчих розвідок про Григорія Косинку набули широкого розголосу на Обухівщині²⁶, що не дуже схвалювалося партійним керівництвом²⁷. В особовому фонді В. Чухліба збереглися матеріали, зібрані про Г. Косинку²⁸. Він також досліджував життя і творчість інших видатних обухівчан – Андрія Малишка, Калістрата Анищенка²⁹, Андрія Михайлюка та К. Куян³⁰. Але не забував і про своїх земляків – збирав матеріали та публікував статті про Михайла Коцюбинського і його музей в Чернігові³¹. У 1969 р. на сторінках «Деснянської правди» та «Зорі Жовтня» з'являються нариси до 70-річчя іншого видатного земляка з Чернігівщини – Олександра Довженка³².

У першій половині 1970-х рр. В. Чухліб на громадських засадах очолював кореспондентський пункт газети «Молода гвардія» в Обухівському районі. Окрім того, протягом 1970 – 1995 рр. керував тут літературною студією ім. Андрія Малишка. По суті, це була громадська організація «за інтересами», хоча формально її існування закріплювалося при редакції газети «Зоря Жовтня»³³. Зважаючи на те, що з 1969 р. він разом з сім'єю проживав у м. Українка (за 12 км від Обухова), а з 1982 р. – в Києві (за 55 км), двічі, а то й більше разів на місяць, у вихідний потрібно було витратити багато часу на дорогу, щоб добратися на засідання літстудії.

Тоді до обухівського кола літераторів входили Юрій Домотенко, Петро Швець, Микола Вінграновський, Михайло Мозговий, Ганна Зралко, Михайло Горловий, Лідія Ткаченко, Ольга Довгоп'ят, Валерій Вергун, Степан Гриценко, Тамара Порохнюк, Галина Коновал, Віра Гальчинська, Микола Кулик, Ольга Задорожня, Михайло Карасьов, Василь Назаренко, Микола Заєць, Святослав Яблунівський, Володимир Терех, Юрій Завгородній та ін. На жаль, «протоколів» засідань літстудій не велось, хоча залишилися спогади її учасників. Так, наприклад, Ольга Довгоп'ят (сьогодні – член Спільки письменників України) згадувала: «Та чи не найкращим учителем у мої шкільні роки був працівник газети, голова літстудії Василь Чухліб. Тепер я часто задумуюсь над тим, звідки в мене потяг до малих жанрів (хокку, наприклад) і починаю розуміти, що все йде з дитинства. Василь Васильович брав тоді на студії олівця, сідав поруч і показував, як треба працювати. Вдячна йому за те, що він дав можливість осягнути ази творчості і зрозуміти, що тільки працею людина може досягти бажаного. Я перечитала всі книжки свого вчителя, особливо дитячі, і мрію про те, що колись і я, як він, писатиму для дітей, бо саме вони можуть дати найсправедливішу оцінку письменникові, а тим більше вчительці... Василь Васильович навчив мене серйозності і вимогливості до себе... Ми мандруємо з учнями в Країну Дитинства, яку залишив нам незабутній Василь Чухліб...»³⁴.

За ініціативи В. Чухліба та його колег у середині 1970-х рр. на сторінках газети «Зоря Жовтня» було засновано спеціальну сторінку «Сонечко. Для дітей і про дітей». Він же підбирав для неї матеріали та редагував їх. Трохи згодом літстудійцями була сформована ще одна спеціальна сторінка «Сяйво. Сторінка книголюба». У ній рекламувалися нові книги та журнали. Окрім того, започатковувалися такі рубрики, як «На книжкову полицю», «Вам, працівники сільського господарства» тощо. Обухівські літстудійці були бажаними гостями у школах, на підприємствах, у сільських клубах. Таких зустрічей відбувалося дуже багато. Інколи, коли набридав «офіціоз», В. Чухліб разом з друзями П. Швецем, Ю. Домотенком, М. Горловим, М. Васильківським просто подорожували пішки від села до села по мальовничих та історичних землях Обухівського краю – від стародавнього Трипілля через Халеп'є до Щербанівки або ж до «князівських» Стайок чи Витачева.

Історія виходу у світ першої книжки В. Чухліба дещо незвична. У 1972 р. поважний всеукраїнський журнал «Дніпро» опублікував ряд його ліричних мініатюр³⁵. Окрилений успіхом, того ж року він подав до видавництва «Молодь» рукопис книги під назвою «Співоче колесо. Ліричні мініатюри». До нього увійшло близько сотні мініатюр. Однак вихід збірки, з огляду на політичну ситуацію

(у республіці почалася чергова кампанія проти «українського буржуазного націоналізму»), постійно затримувався. Протягом 1973 р. В. Чухліб готував свою збірку мініатюр у перекладі російською мовою, називаючи її «Солнечные брызги», однак так і не подав її до друку³⁶.

1973 рік став переломним у творчості письменника, адже затримка з виходом прозової збірки підштовхнула його до думки серйозніше спробувати свої сили у дитячій літературі. Він не тільки подає своє оповідання до журналу «Малютко», але й активно починає писати для «маленьких дорослих». «Діти – це ті ж самі дорослі, але тільки маленькі!», – любив повторювати час від часу В. Чухліб. Окрім того, тоді лише у межах дитячої літератури, яка у силу своєї специфіки найменше піддавалася цензурі, можна було на повний голос проявити свій талант.

Наступного, 1974 р., провінційний журналіст з невеличкого містечка без надії на публікацію послав десяток своїх етюдів із згаданого рукопису до «головної газети» Радянського Союзу, центрального органу ЦК КПРС – «Правда». А невдовзі та надрукувала їх на літературній сторінці. І лише після цього у видавництві «заворушилися», та, як результат, у 1975 р. світ побачила книжечка «Червоні краплини вишень»³⁷. На жаль, вона була дуже скороченою – до неї увійшло лише кілька десятків мініатюр.

«Червоні краплини вишень» рецензував відомий новеліст Андрій М'ястківський, який в анотації зазначав: «Ліричні мініатюри Василя Чухліба – це щирі, задушевні розповіді про сільських трударів, людей, закоханих у землю, у рідну природу, в навколишній чудовий світ. В кожній мініатюрі – прагнення автора до романтичного злету, до пісенності»³⁸. Наприкінці книжки було вміщено коротку біографічну довідку про автора. А в 1977 р. головний редактор видавництва «Молодь» С. Зінчук на сторінках газети «Літературна Україна» писав про появу плеяди молодих письменників, де ім'я В. Чухліба стояло поруч з іменами В. Затулівітра, П. Перебийноса, В. Бойченка та І. Григурка³⁹.

Збірка ліричних мініатюр «Червоні краплини вишень» здобула не лише визнання літературознавців, а й громадськості. Так, наприклад, літературно-мистецька сторінка «Колос» газети «Баришівські вісті» писала: «У видавництві «Молодь» нещодавно вийшла з друку перша книжка прози журналіста обухівської районної газети Василя Чухліба – «Червоні краплини вишень». Вона зразу ж привернула увагу любителів ліричної мініатюри, критиків щирістю і задушевністю тону оповідань, життєвістю ситуацій та героїв. Молодий прозаїк майстерно користується художньою деталлю як ключем, що відкриває двері до розуміння душі ліричного героя – хлібороба, воїна, вчителя»⁴⁰.

До речі, після публікації в союзній «Правді» до приміщення обухівської районки завітало ледве не все обласне і районне партійне керівництво. Вони довго випитували про те, хто з родичів В. Чухліба працює у Москві. І, незважаючи на заперечну відповідь, вирішили все ж таки перестрахуватися (а може, є «нагорі» впливовий покровитель?) та запропонували журналістові вступати до Вищої партійної школи ЦК КПУ⁴⁰ в Києві. А в «Правді» В. Чухліб публікувався ще декілька разів, зокрема, у 1984 р. у газеті були надруковані мініатюри «Лелеки» та «Несла воду» під загальною назвою «На Десні»⁴².

У 1988 р. у видавництві «Молодь» побачила світ ще одна книга «Іду до Десни». До неї увійшло вже більше сотні новел, етюдів та мініатюр В. Чухліба. 20 серпня того ж року на подарованій синові новій книжці автор залишив такі слова: «Синові Тарасові – на 22-ліття. Хоч іноді замислюйся про своє коріння – у святій і стражденній українській землі – над Дніпром, над Десною, над Россю... Його нікому не підкопати, не підрубати, не спалити, не знищити... Автор сеї книжечки. 20.08.88 р.» На останній сторінці книги розміщено фото та коротка біографія автора.

Так само, як і великого Довженка, В. Чухліба захоплювала «зачарована» Десна. На її берегах він народився і виріс. Ця прадавня українська річка постійно присутня

у його «дорослій» прозі, адже найбільша збірка новел та етюдів так і називалася «Іду до Десни». Також окремою книжечкою вийшла ще одна збірка етюдів «Батькова сумка», в анотації до якої відзначалося, що це ще один «штрих до Книги, яку Василеві Чухлібу судилося писати протягом усього життя. Книга про ріку його любові – про Десну, про людей, що живуть на її берегах...».

Реальні жителі села Соколівка на Десні й одночасно персонажі чухлібових художніх творів – бакенцики (ті, хто встановлюють сигнальні бакени на річці) Андрій Латун та дядько Назар, сільський староста Охрім, лісник Карпунь, завгосп Сак Грищенко, тітка Ольга, баби Параска та Горпина, бабуся Мокііха, ветеринар Петро Федорович, шофер дядько Олекса, покрівельник Мусій та коваль Митро, сторож дід Матвій, рибалка дід Степан Дубовий та ін. Коли батько приїжджав до рідного села, то обов'язково розпитував свою матір Марію Федорівну про всі «цікаві історії», які відбувалися за його відсутності в селі. Багато з них лягали в основу майбутніх творів. Звичайно, що майбутні сільські етюди та мініатюри з'являлися і в результаті власних спостережень письменника. З 1962 р. В. Чухліб заносив усе варте для своїх творів уваги до спеціального зошита під назвою «Почуте в народі».⁴³ По суті, у своїй творчості письменник відобразив «усну» історію села Соколівка на Чернігівщині повоєнної доби.

Окрім людей, В. Чухліб дуже любив спостерігати за природою. Під час перебування у селі кожен вільну хвилину намагався використати для риболовлі на Десні. Однак це був лише привід для того, щоб знайти новий сюжет для своїх творів, де, окрім людей, головними дійовими особами зазвичай були Річка та Окунь, Квітка та Мурашка, Бджілка та Лелека. Кожна деталь художньої оповіді у нього мала бути достовірною й відповідати дійсності.

Письменник Володимир Капустін (Потапов) з приводу творчості свого колеги зауважував: «Не часто сучасні українські письменники пишуть короткі оповідання, новели, а особливо ліричні етюди, які б, скажімо, відверто мали глибокий зміст і ще й захоплювали читача гарною, соковитою, образно мовою. Та й не кожному майстру художнього слова вдається вимріяти, створити мініатюрні твори... І що цікаво – завжди у них щось відкриваю для себе несподіване, раніше незнане, нове...»⁴⁴. Член Спілки письменників України Олександр Маландій писав: «...У моїй уяві мимовільно складався образ цього новеліста і казкаря, як задумливого, лагідного й трохи сором'язливого чоловіка, що зазвичай властиво талановитим, але скромним добрякам. Такою вимальовувалася мені натура письменника за його творами, в які він, як непересічний художник слова, вкладав частку своєї душі. ...Мимохіть наворачалася думка до незвичайно важливої, сердечної і по-українськи безкорисливої людини, якою був обдарований казкар і новеліст Василь Чухліб. ...Не мину нагоди збудити в пам'яті незабутній образ чи послухати по радіо Чухлібову казку або світлу, як перший сніг, його новелу. Така принада справжнього мистецтва»⁴⁵.

Як можна довідатися із робочих записів, досить часто сюжети для своїх новел чи оповідань письменник брав просто із життя. Так, головну фабулу для свого оповідання «Осінні курчата» В. Чухліб взяв із цікавої розповіді гончара Михайла Микитовича Терещенка з с. Красна Слобідка на Обухівщині. Новела «Червоний патефон» була написана під враженням історії зі справжнім довоєнним патефоном, який було закопано його батьком Василем Харитоновичем у себе на городі в Соколівці напередодні війни й відкопано вже після її закінчення⁴⁶. Ідея написати оповідання «Олень на тому березі» з'явилася під час ранкової риболовлі на Десні, коли на протилежному березі річки з хаців вийшов лось з великими рогами, від яких відблискувало ранішнє сонце.

Він також любив записувати народні прислів'я, крилаті вислови видатних людей та й просто гарні фрази, що спали йому на думку або ж почуті від когось. «Є рання сивина, та пізня мудрість», «Кротам не говоріть про крила» читаємо у згадуваному записнику за 1970 р.⁴⁷ У домашньому архіві сина письменника зберігається грубий

зшиток, де виписано близько півтисячі крилатих фраз та прислів'їв різних народів світу.

У 1973 р. В. Чухліб виступав на нараді молодих літераторів України та нараді-семінарі авторів журналу «Дніпро», а наступного року отримав запрошення від сценарної редакційної колегії Держкіно УРСР подати документ для вступу на сценарний факультет Всесоюзного державного інституту кінематографії (ВДІК), який давав вищу освіту в галузі драматургії художнього, науково-популярного, документального кіно і телебачення⁴⁸. Однак з огляду на сімейні обставини (у 1973 р. народилася друга дитина, донька Таня, а син Тарас пішов до школи), так і не подав документи до цієї відомої освітньої установи, адже потрібно було надовго їхати навчатися до Москви.

У 1975 р. популярна всеукраїнська дитяча газета «Зірка» оголосила своєму постійному авторові В. Чухлібові подяку за активне дописування⁴⁹. Протягом 1976 – 1978 рр. він навчався на відділенні журналістики Вищої партійної школи. Під час практики ним, зокрема, було зроблено ґрунтовний мовно-стилістичний огляд газети «Ленінські заповіді» Тетіївського району Київської області за 1976 - 1977 рр. У 1977 р. у зв'язку з сімейними обставинами (дружина Віра мала бронхіальну астму) намагався перевестися до Криму, на роботу до Кримської обласної газети «Радянський Крим», однак отримав відмову⁵⁰.

За рекомендацією письменників Андрія М'ястківського та Юрія Ярмиша у 1977 р. В. Чухліба прийняли до Спілки письменників Радянського Союзу та України⁵¹. Одночасно він отримав членство в Спілці журналістів СРСР та України. В. Чухліб був делегатом кількох з'їздів письменників України у 1980-х – першій половині 1990 р.

Протягом 10 травня – 3 червня 1978 р. новий член письменницької організації у межах навчання на факультеті журналістики ВПШ проходив практику в газеті «Радянська Україна». З характеристики, підписаної заступником редактора газети В. Прощаковим, читаємо: «...Брав участь у редакційних «планьорках», нарадах-«літучках», чергував по випуску газети. У відділі культури практикант опрацьовував авторські матеріали, знайомився з редакційною поштою, виконував інші завдання. Так, за завданням редакції побував на відкритті літературних читань в садибі-музеї О. Корнійчука і підготував матеріал «Свято в Плютах», прийнятий до друку. Прийнятий до друку і його нарис – «Червоне крило» про керівника Обухівського народного хору К. А. Краськова. Чухліб В. В. підготував довідку про висвітлення питань літератури в газеті «Радянська Україна» за 1977 - 1978 рр.»⁵².

У 1978 р. В. Чухлібу запропонували очолити нову газету Київського міськкому партії «Прапор комунізму». Однак він категорично відмовився від посади головного редактора цього партійного видання й знайшов собі роботу заступника головного редактора державного видавництва «Радянський письменник» (з 1992 р. – «Український письменник»). За період роботи у видавництві, а це майже двадцять років, ним було здійснено велику адміністративну, організаційну та редакційну роботу. За його редакторства вийшла не одна сотня книг художньої літератури. На спільних засіданнях художньої та редакційної ради видавництва він робив інформативні огляди⁵³.

На початку липня 1980 р. у містечку Баришівка та селах Баришівського району Київської області відбулися дні «Радянського письменника» на Київщині, де керівником робочої групи письменників був В. Чухліб. 5 липня газета «Баришівські вісті» помістила фоторепортаж, в якому на одній зі світлин В. Чухлібу вручають хліб-сіль від колективу Березанської птахофабрики. У 1980 р. за публікацію романів О. Гончара «Твоя зоря» та П. Загребельного «Роксолана» видавництво було відзначено перехідним Червоним прапором Держкомвидаву СРСР і ЦК профспілок працівників культури СРСР.

У 1981 р. Колегія Держкомвидаву УРСР і Президія Республіканського комітету профспілки працівників культури відзначили хорошу роботу та нагородили Почесною

грамотою колектив видавництва «Радянський письменник» за випуск збірки творів українських поетів «Батьківщина», книжки поезій В. Коротича «Голоси», поетичного збірника Р. Братуна «Батьківський заповіт». У тогочасній характеристиці, підписаній директором видавництва В. Біленком, було зазначено (мовою оригіналу): «Чухліб В. В. работает в издательстве «Радянський письменник» заместителем главного редактора с 1978 года. За это время показал себя способным, прилежным, инициативным работником, умелым организатором книгоиздательского дела. При его непосредственном участии издано ряд книг, которые достали высокую оценку литературной критики и читателей...»⁵⁵. У 1996 р. Вадим Скомаровський, довголітній директор видавництва «Український письменник», писав: «На перший погляд, він був людиною досить стриманою, мовчазною... Однак насправді мав велике, любляче серце, чуже горе сприймав, як власне, тамуючи його в своїй душі, був кришталевим чесним, порядним у взаєминах, не терпів найменшої фальші. В цьому ми не раз пересвідчувалися, працюючи з Василем Васильовичем поруч упродовж багатьох літ»⁵⁶. Під час роботи в Києві письменник не забував і про рідний край, віддаючи нові твори для публікації в «Деснянській правді»⁵⁷.

Письменник також збирав біографічні та літературознавчі матеріали про Івана Франка, Лесю Українку, Максима Рильського, Григорія Тютюнника, публікував статті про їхній життєвий і творчий шлях. Його цікавили такі історичні постаті, як Маруся Чурай, Данило Терпило (отаман Зелений) та Леонід Биков. Популяризував нові книги та довідники. Робив огляди всеукраїнських журналів, що, по суті, було рекламуванням того чи іншого часопису. В. Чухліб листувався з такими відомими письменниками, як Є. Гуцало, Ю. Збанацький, Г. Бойко та Г. Гордасевич. Серед його респондентів, окрім письменників Андрія Коцюбинського (його однокурсник, свідок на весіллі та кум) та Петра Швеця (довголітній товариш), зустрічаємо також Я. Гояна, В. Дрозда, А. Давидова, О. Ковтюка, М. Костіва, Т. Мороз-Стрілець, А. М'ястківського, М. Хижняка, Г. Храпача, Г. Шияна, В. Якименка та багатьох ін. В особистому архіві В. Чухліба нараховується близько сотні листів до них.

Письменник написав не один десяток рецензій на твори українських прозаїків та поетів, зокрема, доробок В. Забаштанського, І. Логвиненка, Д. Герасимчука, В. Горбатюка, Г. Гриненка, В. Князюка, Г. Малюка, А. Поліщука, А. Боднарчука, А. Коцюбинського, П. Швеця та ін. Одну з перших своїх рецензій він зробив ще у 1963 р. на книгу Ганни Світличної «Стежки неходжені весняні» (1961)⁵⁸. Відгукувався також з критикою і на літературознавчі праці⁵⁹. Протягом 1992 – 1996 рр. В. Чухліб як член журі написав багато відгуків на рукописи творів молодих літераторів, які надсилалися на міжнародний літературний конкурс «Гранослов»⁶⁰. У 1995 р. він написав рецензію на дуже цікаву книгу про О. Довженка та опублікував її в «Чернігівському віснику»⁶¹.

У свою чергу, рецензії на книги В. Чухліба у різний час писали: О. Баша, В. Борецький, О. Боровко, Р. Василенко, Ю. Збанацький, А. Зиль, Ю. Єрмолаєв, Я. Клименко, П. Конацький, Н. Кугій, В. Неділько, Ю. Медуниця, Н. Міщенко, П. Моргаєнко, А. М'ястківський, О. Орач, В. Полтавчук, В. Постовий, С. Розумна, М. Сандрович, Г. Семенюк, А. Соломко, М. Стрельбицький, В. Талабан, В. Трубай (Карасьов), П. Швець, В. Шкляр, Є. Шуляк, С. Юрків, Ю. Ярмиш та Л. Яценко. У 1987 р. чернігівський письменник В. Сапон опублікував свій відгук на книгу земляка «Олень на тому березі» під назвою «Ростуть хлоп'ята над Десною»⁶².

Окрім журналів «Дніпро» та «Донбас», В. Чухліб публікувався у таких всеукраїнських часописах, як «Вітчизна», «Київ», «Україна», «Радуга», «Радянська жінка», а також періодичних виданнях для дітей – «Малютко», «Барвінок» та «Соняшник». Довгий час він був членом редколегії журналу «Малютко». Саме у журналі «Малютко» за липень 1973 р. він уперше запропонував на всеукраїнський загальне коротке оповідання для дітей. Воно мало назву «Хто прокидається найраніше»⁶³. Через два десятиліття, у 1993 р., він отримав премію ім. Наталі Забіли,

яка була присуджена за результатами публікацій творів для найменших дітей на сторінках часопису. На честь 60-річчя свого колеги редколегія журнал «Малятко» у липневому номері за 2001 р. вмістила фото В. Чухліба та два його дитячих оповідання з присвятою під назвою «Незабутні маляткові друзі»: «Сьогодні нам хочеться згадати теплим щирим словом Василя Васильовича Чухліба. Цього місяця йому виповнилося б 60 років. Він прийшов у дитячу літературу, видрукувавши свої перші оповідки саме в «Малятку». Василь Васильович багато літ був постійним нашим автором, а згодом і членом редколегії. І в тому, що журнал «Малятко» здобув таку широку симпатію між діток, є і його заслуга»⁶⁴.

Під час «перебудови» та національного відродження кінця 1980-х рр., на замовлення редколегії газети «За педагогічні кадри» В. Чухліб написав свої спогади про діяльність у першій половині 1960-х рр. студентської літературної студії «Вітрила». Наприкінці цих спогадів були й такі слова, що засвідчували його громадянську позицію: «Чому байдужі чимало сучасних студентів до мови своєї матері, своїх предків? Чому не болить душа в багатьох студентів і, зокрема, літстудійців, майбутніх педагогів, за збереження і розвиток рідної мови, культури, духовності, без чого неможливо виховувати нашу зміну? Чому не б'ють вони тривогу, що викладання багатьох предметів навіть на гуманітарних факультетах інституту проводиться російською мовою?»⁶⁵.

Окремого історико-літературного дослідження потребує творчість і діяльність В. Чухліба саме як дитячого письменника. Назва першої дитячої книжки, яку він подав до видавництва «Веселка» на початку 1974 р., була «Росяне намисто»⁶⁶. Однак вона два роки пролежала «на полицях» й побачила світ лише у 1976 р. під назвою «Хто встає раніше». А через два десятиліття, у рік 125-річчя від дня народження Лесі Українки, 29 лютого 1996 р., газета «Літературна Україна» опублікувала рішення Міністерства України у справах преси та інформації і президії ради Спілки письменників України премію імені Лесі Українки за 1996 рік присудити Василеві Чухлібу за збірку оповідань і казок «Олень на тому березі» (1987), «Куди летить рибалочка» (1991) та «Колискова для ведмедів» (1995)⁶⁷. Днем раніше «Вечірній Київ» опублікував повідомлення прес-служби Мінпресінформу, в якому говорилося: «Василь Чухліб працює в літературі для дітей ось майже два десятиліття. Його яскраві поетичні мініатюри в прозі полюбилися і дітякам, які ще не вміють читати, і найменшим школярам. Добрі і мудрі, вони ведуть дитину в дивосвіт природи, дарують радість, насолоду від спілкування з нею, збуджують уяву і кличуть відкривати її таємниці, оберігати нетлінну красу землі, любити рідний край»⁶⁸.

У 1982 р. Юрій Ярмиш видав у Москві книгу-огляд сучасної дитячої літератури України, де відзначав: «Крепнет, развивается талант прозаика Василя Чухлиба. Он автор ряда сборников рассказов для малышей, среди них «Красные капли вишен», «Кто просыпается раньше всех», «Бескозырка», «Находка Тарасика». Произведения эти невелики по объему, но удивительно емкие, насыщенные большим смыслом. По своему характеру они близки к притчам, но Василь Чухлиб далек от назидательности, его мораль в сюжетах, в отношении героев к событиям, жизненным явлениям, автор дорожит выразительной деталью, ярким и точным образом»⁶⁹. Письменник, громадський діяч, Герой Радянського Союзу Юрій Збанацький писав: «У цього письменника свій стиль і своє бачення світу. Він володіє рідкісним даром писати коротко, а показувати багато, уміє розповісти цікаво й хвилююче, навіть поетично, про речі, на перший погляд, звичайні, буденні»⁷⁰. Професор Любов Мацько зауважувала: «Василь умів помічати й показувати у своїй творчості мудрість, душевну красу і порядність звичайних людей, простих трудівників, їхнє тонке відчуття моральності... Про мораль ці люди не говорять, нею живуть. З особливою любов'ю писав Василь Чухліб про дітей і для дітей, щедро використовуючи інтимізуючі форми української мови».

Протягом двох десятиліть, з 1976 до 1996 рр., В. Чухліб написав та надрукував

12 книжок для молодшого та середнього шкільного віку, загальний наклад яких перевищив один мільйон (!) примірників: “Хто встає раніше” (1976), “Безкозирка” (1979), “Тарасикова знахідка” (1980), “Чи далеко до осені” (1981), “Пісня тоненької очеретини” (1983), “Пілотка ліщинових горіхів” (1984), “Жарини на снігу” (1985), “Лелеки над татовим полем” (1987), “Олень на тому березі” (1987), “Сопілкарік з джмелиного оркестру” (1989), “Куди летить рибалочка” (1991), “Колискова для ведмедів” (1995). Вже після смерті письменника були видані “Павучок із бабиного літа” (2004), “Братики Кіндратики” (2006), «Сонячний зайчик» (2007), «Неслухняний гарбузик» (2009), а також перевидано «Коліскову для ведмедів» (2010).

Твори для дітей В. Чухліба переповнені любов’ю, родинним теплом. Його «ідеальна» сім’я живе в гармонії з прекрасною природою, мама – ніжна і любляча, тато – добрий і справедливий, дідусь і бабуся – досвідчені й працьовиті, а діти – щасливі. Багато сюжетів для своїх творів письменник брав із дитинства своїх дітей – сина Тараса та доньки Тетяни⁷¹, у результаті чого з’явився цілий цикл захоплюючих розповідей про пригоди дітлахів Тарасика і Тетянки.

Окрім «дорослої» та «дитячої» прози, В. Чухліб писав ліричні поезії⁷², вірші для дітей⁷³, вірші, які були покладені на музику («Пісня про молоду вчительку» та «Слава Тарасові», музика О. Кучера)⁷⁴, та вірші, що присвячувалися друзям⁷⁵. Серед своїх наставників називав Юрія Збанацького та Андрія М’ястківського. У 1987 р. всесоюзне видавництво у Москві «Детская литература» взяло до друку збірник найкращих оповідань і казок В. Чухліба⁷⁶, однак з огляду на процеси розпаду СРСР так і не опублікувало його.

В. Чухліб був великим книголюбом. Починаючи з ранньої юності, він збирав велику бібліотеку⁷⁷, до якої входило близько 2 500 тисяч творів українських та зарубіжних письменників. Окрасою книгозбірні його домашньої бібліотеки були різноманітні словники, довідники та енциклопедичні видання, серед яких почесне місце займали енциклопедії про тварин, рослини, птахів, риб, комах тощо. Окреме місце займала література про лікарські рослини, а також різні книги про рідний край – Чернігівщину. У вільний від роботи час (головним чином під час відпустки) письменник любив порибалити, причому у цій справі був справжнім професіоналом. Він також захоплювався фотографуванням, а декілька його фотоетюдів навіть були опубліковані в пресі.

У 1981 р. В. Чухліб отримав Почесну грамоту Держкомвидаву УРСР за сумлінну роботу в галузі книговидавництва та активну участь в підготовці видань, присвячених 1500-річчю Києва. У 1989 р. директор Науково-дослідного інституту педагогіки В. Яременко написав вдячного листа голові СПУ Ю. Мушкетіку з подякою В. Чухлібу за підготовку «Букваря» для дітей. У 1990 р., з огляду на 33-річний трудовий стаж, письменнику вручили медаль «Ветеран труда». Він також мав почесні грамоти від Спілки письменників України та редакції газети «Зоря Жовтня».

Раптова смерть колеги і товариша 20 листопада 1997 р. дуже вразила його друзів і колег⁷⁸. Пам’ятний хрест роботи товариша письменника, скульптора Михайла Горлового був установлений на могилі у с. Соколівка Козелецького району на Чернігівщині⁷⁹. 14 вересня 2001 р. у м. Українка Обухівського району відбулося відкриття меморіальної дошки на фасаді будинку за адресою проспект Дніпровський, будинок №3, в якому він тривалий час проживав. На ній напис: «В 1973 – 1982 у цьому будинку жив і працював відомий український письменник ВАСИЛЬ ЧУХЛІБ. 19. 07. 1941 – 20. 11. 1997».

В. Чухлібові присвячено ряд поезій: вірш Петра Швеця «Василеві Чухлібу» (18 липня 1981 р.)⁸⁰; вірш Михайла Горлового «Соколівський козак»⁸¹; вірш Валерія Вергуна «Іду до сонця»⁸², вірш Ольги Довгоп’ят «Василеві Чухлібу»⁸³. А заслужена артистка України, доцент Львівської державної академії ім. М. Лисенка Ольга-Галина Гавриш до своєї книги «Символіка української пісні» зробила епіграфом

мініатюру письменника «Пісня»⁸⁴. Аналізу літературної творчості письменника присвячено статті О. Гарачковської⁸⁵, В. Кузьменка⁸⁶ та О. Маландія⁸⁷, про нього пишуть в енциклопедичних літературознавчих виданнях⁸⁸, антологіях художньої прози⁸⁹ та бібліографічних збірниках⁹⁰, його доробок згадують у контексті історії української літератури ХХ ст.⁹¹, вивчають твори з точки зору шкільної педагогіки⁹² та спеціалізованих тем під час захисту кандидатських дисертацій⁹³. Окремі сторінки життєпису В. Чухліба вже висвітлювали М. Більчук⁹⁴, Я. Кодлюк та Г. Одинцова⁹⁵, однак на сьогодні ще не існує вичерпної наукової біографії цієї знакової постаті української літератури 1970-х – першої половини 1990-х рр.

Письменник ніколи не відмовлявся від виступів перед читачами у Києві, Чернігові, Острі, Обухові, Українці, Барішівці, інших містах і селах незореної України. Одним з перших був його творчий вечір в м. Остер Чернігівської області, який відбувся у грудні 1962 р. Протягом наступних років він неодноразово приїжджав до Остра для участі у днях книги, де спілкувався зі своїми читачами. А 30 серпня 1996 р. з нагоди 55-річчя письменника, журналіста, краєзнавця та громадського діяча газета «Чернігівський вісник» (сторінка «Колобок» для найменших читачів) писала: «Дитячому письменникові, нашому землякові, авторові багатьох художніх книжок про мальовниче Придесення, лауреатові літературної премії Лесі Українки Василю Чухлібові цього літа виповнилося 55 років від дня народження. Юні читачі «Колобка» вітають свого улюбленого автора, зичать міцного здоров'я, творчого довголіття, нових книжок. Нещодавно Василь Васильович побував у редакції нашої газети і запропонував її найменшим читачам нову казочку «Неслухняний гарбузик»...»⁹⁶.

Протягом багатьох років після того як не стало письменника у школі №2 міста Українка Обухівського району Київської області серед школярів проходить конкурс імені В. Чухліба у різних номінаціях: на краще прочитання творів письменника; написання оповідання чи мініатюри; написання казки; кращий малюнок за мотивами творів письменника. На базі Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова періодично відбувається літературний конкурс ім. В. Чухліба серед студентів. В Остерській середній школі №1 зберігають документи і матеріали, пов'язані з навчанням та початковими роками праці земляка. Пам'ять про письменника шанують не тільки в Києві та Київщині, але й на його рідній Чернігівщині⁹⁷, а також Донеччині⁹⁸.

Багато оповідань для дітей В. Чухліба є автобіографічними. Образи їхніх персонажів – Василька й Михайлика, Дениска й Варочки, Степанка і Марійки, Оксеника і Галинки, Славка і Валерки, Арсеника й Лаврика – змальовані письменником з особливою любов'ю, адже, по суті, це він сам та його друзі-однолітки з села Соколівки на Десні. Вони непосидючі, кмітливі й допитливі, з цікавістю пізнають світ, вчать дружити й допомагати старшим. Малятам розкриваються таємниці природи, багато невідомих фактів зі світу рослин і тварин. Письменник запрошує дітей пильніше поглянути навколо себе та навчає їх любити свою малу батьківщину – бути в лісі, лузі чи на річці не пасивними спостерігачами, а добрими помічниками всьому живому.

Народжений на берегах прадавньої Десни Василь Чухліб й на сьогодні залишається одним з кращих дитячих письменників нашої країни, автором малої прози – новел, етюдів та мініатюр. «Зачарований» образ річки Десни пройшов через усю його творчість. Він не тільки назвав свою найбільшу збірку прозових мініатюр «Іду до Десни», але й всіляко популяризував Чернігівщину, її природу та людей у межах усієї України та колишнього Радянського Союзу. Працюючи довгий час поза рідним краєм, він спеціально взяв псевдонім «Чернігівець», щоб таким чином вшанувати малу батьківщину. Постійно надсилав свої твори для друку в «Деснянській правді» та «Чернігівському віснику».

Окремі оповідання та казки талановитого прозаїка з Чернігівщини видавалися за кордоном англійською, азербайджанською, білоруською, казахською, литовською,

російською та словенською мовами, а його краший доробок з тематики для дітей увійшов до вітчизняних букварів, підручників, хрестоматій і читанок для молодших класів. Василя Васильовича знали як популярного письменника та журналіста не тільки на Чернігівщині, а й на Донеччині, Київщині та в Києві, де його поважали як скромну і порядну людину з великим люблячим серцем. Про невтомну літературну, журналістську і громадську діяльність Василя Чухліба пам'ятають усі ті «маленькі дорослі», що колись залюбки читали захопливі оповідання та етюди про вічну «річку його любові» Десну, її заплави та луки, добрих і працьовитих жителів невеличкого придеснянського села Соколівка. На деснянських човнах він відплив до океану під назвою Вічність...

P. S. Біографічний нарис про Василя Чухліба написано його сином, а тому його можна вважати значною мірою суб'єктивним. Але хто більше і краще від сина (тим паче професійного історика) може сказати про свого рідного батька?

ДОДАТОК

Василь Чухліб. Деснянські човни

(З книги: Чухліб В. Батькова сумка: Десять етюдів. – К.: Вир, 1993. – С. 30 - 32)

Як можна жити на Десні без човна? Тоді, в не такі вже й далекі літа, цього ніхто з соколівців не міг уявити. Бо маєш човна, нового чи старого, хоч би поганенького, вутлого, – маєш рибу, траву, сіно, вербові дрова, лозу, щавель, ягоду-ожину... На човнах-довбанках однаково вміло плавали і сивобороді діди, й дядьки у вицвілих гімнастерках, і жінки-удовиці, й ми, змалку звиклі до всякої сільської роботи хлоп'ята. Одним весельцем, дубовим чи кленовим, догрібалися через бистрину за Десну чи аж у Максимівський старик, у Вовківську старуху. У затоці, яка називалася Березовою, хоч пообіч її росли тільки верби, стояла ціла флотилія човнів. Одні господарі тримали їх на воді, аби не розсихалися, не протікали, інші – щоразу витягували на берег, перевертали догори днищем. Лежали човни під лозами – бокасті, смолянисто-чорні, немов тюлені, а деякі зблискували проти сонця бляшаними латками.

Найбільш шанованими в селі людьми були майстри-човнярі дід Захарко і Андрій Латун – бакенщик. Уміння їм передавалося, либонь, від дідів-батьків, і вони вірно продовжували їхнє діло. Хоч і морочлива то була робота: зумій вибрати на човна таку деревину, щоб не репалася, не тріскалася, не вбирала воду, видовбай та розклади човна так, аби не круткий був, не кривобокий, а гінкий та легенький. Добрий човен далекі дорівнювався доброму коневі, хоч коней тоді, відомо, не дозволялося селянам тримати, гляди – ще розбагатіють, доведеться знову розкуркулювати.

Платили човнярам чим хто міг: міркою жита, лантухом картоплі, корзиною сушених слив, а хто – й грошима. Та рідко в кого тоді водилися гроші. У кого й була якась копійка, то забирали уповноважені на позику.

Спробував було і наш родич дядько Степан робити човни. Був він на всі руки майстер: і швець, і кравець, і пічник, а от човни йому чомусь не вдавалися. Правда, один човен нічогенький вийшов. Дядько Степан подарував його моему батькові.

– Хоч і важкуватий трохи, неповороткий, зате устійчивий, хоч би й хотів, то не перекинешся. Тобі, Василю, як інвалідові, саме такий човен і треба, – казав дядько, коли вони замочували човна, – не на річці, звісно, за столом. І довго плавав батько на тому човні, на тій шкарупаїці, як він казав, аж поки не відплавав своє...

А плавали човни по Десні з ранньої весни, як тільки скресала крига, усеньке літо, осінь, доки не гусла вода і річку не сковував мороз. Тоді човни витягували на берег і перевозили в село на дерев'яних коточках чи переносили на плечах. Човни зимували в загишку – на вишках у хлівах або на хатніх горищах, спочиваючи, набиралися сил для нового плавання.

А навесні від узбережжя до села долинав гіркуватий смоляний дух. У старих казанках, у великих бляшаних коробках варили смолу, додавали до неї для в'язкості

соснової живиці, яку точили в нашому лісі. Конопатили човни, шпаклювали мохом чи клоччям, накладали латки. А тоді квацювали густо смолою-кип'ячкою. І, спускаючи на воду човна, придивлялися: чи не протікає, чи не проступила де хоч краплина.

Улітку вийдеш на кручу, поглянеш угору і вниз по ріці, на Десні – човни. Той долає уперто бистрину, той завмер на тиховодді під лозами, той відчальоє від берега. Пливають на човнах рибалки, косарі, задесенські пастухи.

Бувало, що й переверталися, коли вітер здіймався на річці, чи поклажа була хилитка. Тоді човен і рятував – виберешся якось на днище і догрібаєшся до берега.

У негоду човен нерідко ставав добрим захистком для рибалок чи пастухів. Побачиш, що надходить хмара, витягнеш на берег човна, перевернеш і заберешся під нього. Тарабанить по днищу рясний дощ, лунко б'ють у берег хвилі, колошматить, ламає верbove гілля рвучкий вітер, а під човном – сухо й затишно. Буває, й задрімаєш під шум дощу, примостившись на куфайчині чи оберемочку сіна, а прокинешся, виглянеш з-під човна – довкола сонце сяє, над річкою перекинула своє коромисло райдуга...

Ходжу над Десною. По ріці то баржа пропливе, вантажена щєбінкою, вугіллям, то прошугне «дюралька», надовго сполохавши рибу та птаство. Човнів не видно. Бо й нема кому на них плавати, одні баби та діди немічні в селі лишилися. А тому, хто день у день на городі, у полі чи в лісі, ніколи на Десну вибратися.

А он же й човни. Позаростали лозами та бур'янами, смола на них облущилася, боки прогнили, зяють дірками. Лежать тут човни, видно, не один рік. Люди не займають їх, хоч могли б пустити на дрова чи якісь там дощечки. Але ж вірно послужили човни, то нехай довіковують спокійно. Немовби немічні тюлені на своєму останньому лежбищі...

1. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва в Києві (далі – ЦДАМЛМ Київ). – Ф.1345: Український письменник Василь Чухліб (1956 – 1996), оп. 1., спр. 131: Автобіографія Чухліба В. В., автограф, арк. 1.

2. Збанацький Ю. Передмова // Чухліб В. Олень на тому березі. – К., 1987. – С.4. Згодом син Ю. Збанацького Анатолій, зі слів батька, розповідав про ті часи: «...Восени 1942 року він [Збанацький] створив партизанський загін, що спочатку складався з його колишніх учнів. Згодом загін переріс у могутнє партизанське з'єднання ім. Щорса, що билосся з окупантами на придеснянській землі. У це важко повірити, але межиріччя Дніпра і Десни, що знаходилося за якихось півсотні кілометрів від Києва, стало справжнім партизанським краєм, куди боялася ступати нога фашистів. У селах відновилося мирне життя, подекуди навіть розпочалися заняття в школах» (Дехтяренко В. Він і на війні залишався педагогом // Урядовий кур'єр. – 20 квітня 2010. – С.11).

3. Чухліб В. Перша замітка // Ленінський шлях. – 21 листопада 1962. – С. 3.

4. Творчість юних. Збірка художніх творів учнів шкіл Української РСР / Редкол.: Н. Забіла та ін. – К.: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1961. – С.80.

5. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп. 1, спр.157, арк. 1.

6. Там само. – Спр.135, арк. 2.

7. Там само. – Спр.137, арк.1.

8. Чухліб В. На відстані десятиліть // За педагогічні кадри. – 19 вересня 1988. – С.1.

9. Літературна студія КДПШ ім. О. Горького в 1962 – 1966 рр. Склав В. Чухліб (1988 р.) // Власний архів Т. В. Чухліба. Див. також: Чухліб В. На відстані двох десятиліть // За педагогічні кадри. – 19 вересня 1988. – С.3.

10. Зі спогадів письменника: «З великою вдячністю можна згадати тодішнього відповідального секретаря вузівської газети П. І. Орлика та редактора П. П. Хропка, які завжди підтримували здібних початківців і знаходили все-таки можливість,

аби поруч з іншими вкрай необхідними матеріалами втиснути у дві малоформатні сторінки ще й літературну добірку» (Чухліб В. На відстані двох десятиліть // За педагогічні кадри. – 26 вересня 1988. – С.3).

11. За педагогічні кадри. – 19 березня 1965. – С.2.

12. Мацько Л. Спомин про Василя Чухліба // За педагогічні кадри. – Листопад, 2001. – С.5.

13. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.160, № 2.

14. Там само. – Спр.19, арк.1.

15. У 1985 р. він написав статтю з нагоди 50-річчя цієї шахтарської газети (Чухліб В. «До 50-річчя газети «Шлях Перемоги» // Шлях Перемоги. – 4 січня 1985. – С.1).

16. Зі спогадів письменника: «Працювалося мені там добре, хоч і довелося оперативно вивчати гірничу, шахтарську справу, про яку досі мав уявлення лише з книжок. З'явилися нові друзі серед місцевих журналістів, робкорів, шахтарів...» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк.1).

17. Чухліб В. Дівчина з легенди (огляд книги «Дівчина з легенди – Маруся Чурай». – К.: Дніпро, 1967) // Радянський Донбас (Донеччина). – 16 вересня 1967. – С.3.

18. Чухліб В. Поїхав за Десну. Етюд // Маяк. – 13 травня 1967. – С.4.

19. Зі спогадів письменника: «...М. Коляда став завідувати відділом сільського господарства, а я очолив відділ листів та масової роботи. Написав оце «очолив» і усміхнувся: адже у відділі працював я один» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк.6).

20. Див. наприклад: Чернігівець В. Словом полум'яним // Зоря Жовтня. – 17 травня 1968. – С.2; Він же. Крила (мініатюра) // Там само. – 6 травня 1969 та ін.

21. Зі спогадів В. Чухліба: «...Пишеш, друкуєш, аж поки другі півні не проспівують на Поповій горі. Покладеш на стіл відповідального секретаря щойно народжений нарис і приляжеш перепочити на стільцях у редакторському кабінеті, підклавши під голову підшивку «Зорі Жовтня»» (Там само. – Арк.4).

22. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк. 3.

23. Там само. – Арк. 4.

24. В особистому фонді В. Чухліба знаходиться окрема справа «Підбірка матеріалів про Косинку Г. М. (автобіографія, статті, фото, ілюстрації до творів та ін.)» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.150, 47 арк.).

25. Зі спогадів письменника: «...Прибувши на Обухівщину, я одразу кинувся розшукувати сліди видатного письменника, майстра новели Григорія Косинки, репресованого і розстріляного енкаведистами 18 грудня 1934 року. Твори Косинки кілька десятиліть були під забороною, лише 1962 року вийшли його «Новели». Та ніхто в Обухові, навіть редакційні працівники не знали, чи є хто в живих з його родичів, друзів дитинства» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк.4).

26. Чухліб В. Співець червоної волі (про Г. Косинку) // Зоря Жовтня. – 1 листопада 1969, 4 листопада 1969 (продовження); Він же. Сліди під вербами (до 70-річчя від дня народження Г. Косинки) // Там само. – 29 листопада 1969; Він же. Зустріч з незабутнім // Там само. – 5 грудня 1969; Він же. Спогади про чарівника слова // Там само. – 6 січня 1970. – С.2. Див. також: ЦДАМЛМ України. – Ф. 798, оп.1. од. зб. 109; Ф.1345, оп.1, спр.20, 62 арк.

27. Зі спогадів письменника «...Той нарис (про Г. Косинку) потрапив на очі завідувачому сектором преси обкому партії, котрий якимось соблаговолити завітати до нашої редакції. Він щось промугикав, проглядаючи нарис, а потім сказав: «А чи варто займати місце в районній газеті такими великими за обсягом матеріалами на літературні теми? Ваше завдання – оперативно висвітлювати сучасне життя району, писати на злобу дня...» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк.5).

28. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.20, 62 арк.

29. В особистому архіві В. Чухліба зберігається окрема справа «Підбірка матеріалів про українського письменника Анищенка К. Р. (біографія, статті, листи, довідки та ін.)» (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.149, 55 арк.).

30. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.21, 22 арк.

31. Чухліб В. Сторінки великої спадщини (про М. Коцюбинського та його музей-квартиру в Чернігові) // Деснянська правда. – 15 вересня 1969. – С.2; Він же. Сторінки великої спадщини (до 105- річчя М. М. Коцюбинського) // Зоря Жовтня. – 13 вересня 1969. – С.3.

32. Чухліб В. Ріка його любові (про Олександра Довженка) // Зоря Жовтня. – 11 вересня 1969. – С.3; Він же. Перечитуючи «Зачаровану Десну» (до 70-річчя з дня народження О. П. Довженка) // Деснянська правда. – 24 вересня 1969. – С.2.

33. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.19, арк.7.

34. Довгоп'ят О. Горде ім'я – літстудієць // Доля моя – районна (Газета «Обухівський край у спогадах та ілюстраціях) / Упоряд. і ред.: Ю. Домотенко. – К.: Задруга, 2002. - С.71 – 73.

35. Чухліб В. Невісточка, Рушник, Мости, Втома, Соліст, Подарунок, Голубі орли, Чарівне колесо, Сірий зайчик // Дніпро. - №7. – 1972. – С.76 – 79.

36. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.13, 92 арк. (Автограф).

37. Кодлюк Я., Одинцова Г. Василь Чухліб (1941 – 1997) // Вони ж. 120 розповідей про письменників. – К.: «Наш час», 2006. – С.167.

38. Чухліб В. Червоні краплини вишень. – К.,1975. – С.4.

39. Відтворюючи образ сучасника // Літературна Україна. – 7 січня 1977. – С.2. Вперше про значення творчості В. Чухліба для українського читача було згадано у доповіді голови СПУ В. Козаченка за 1975 р. (Козаченко В. Головний напрямок: статті, публіцистика. – К., 1976. – С.107).

40. Слово для знайомства // Баришівські вісті. – 8 вересня 1975. – С.3.

41. З 1956 р. В. Чухліб належав до Всесоюзної ленінської комуністичної спілки молоді (ВЛКСМ), а з 1963 р. – Комуністичної партії СРСР й УРСР. Заяву про вихід з партії написав на початку 1991 р., перебуваючи під враженням студентської «революції на граніті» восени 1990 р.

42. Чухліб В. На Десне («Аисты», «Несла воду») // Правда. – 20 апреля 1984. – С.6.

43. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.16, 30 арк.

44. Потапов В. З берегів Десни // Народна армія. – 19 листопада 2001. – С.4.

45. Маландій О. Казкар-чарівник // Літературна Україна. – 21 вересня 2006. – С.2.

46. Чухліб В. Червоний патефон // Деснянська правда. – 21 листопада 1981. – С.4.

47. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.37, арк.19.

48. Лист головного редактора за №9-1026 сценарної редакційної колегії Держкіно УРСР Д. Прикордонного до В. Чухліба від 27. 05. 1974 р. // Власний архів Т. В. Чухліба.

49. Щира подяка друзям «Зірки» // Зірка. – 26 грудня 1975. – С.4.

50. Лист редактора газети «Радянський Крим» Б. Супрунюка до В. Чухліба від 4. XI. 1977 р. // Власний архів Т. В. Чухліба.

51. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп. 1, спр.139, арк. 1, 2.

52. Характеристика слухача-практиканта Чухліба В. В. // Власний архів Т. В. Чухліба.

53. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.147, 31 арк.

54. Борщівський О. Дні «Радянського письменника» на Київщині // Баришівські вісті. – 5 липня 1980 р. – С.3.

55. Характеристика Чухліба Василя Васильевича (подп. В. В. Биленко) // Власний архів Т. В. Чухліба.

56. Скомаровський В. Пам'яті колеги // Літературна Україна. – 27 листопада 1997. – С.4.
57. Див. наприклад публікації за 1982 р.: Чухліб В. Найвище дерево // Деснянська правда. – 16 січня 1982. – С.4; Він же. Латочки стиглого жита. Прилетіли ластівки // Там само. – 13 червня 1982. – С.4; Він же. З ранкового туману: Етюд // Там само. – 8 серпня 1982. – С.4; Він же. Гордієва гатка // Там само. – 19 грудня 1982. – С.4.
58. Лист Г. Світличної (м. Павлоград, Дніпропетровської обл.) до В. Чухліба від 25.08.1963 р. // Власний архів Т. В. Чухліба.
59. Чухліб В. Нові «знахідки» (рец. на книгу «Література учить жити» / Ред. Г. Островська, Київ, 1968) // Літературна Україна. – 28 жовтня 1969. – С.3.
60. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп. 1, спр.31, арк. 1 – 28.
61. Чухліб В. Пісенний світ Олександра Довженка (рец. на книгу В. Пригоровського «Наспіваламати», Київ, Музична Україна, 1995) // Чернігівський вісник. – 11 серпня 1995. – С.5.
62. Сапон В. Ростуть хлоп'ята над Десною // Деснянська правда. – 11 жовтня 1987. – С.4.
63. Уперше це оповідання було опубліковано у газеті Козелецького району «Ленінський шлях» десятьма роками раніше, у 1963 р. (Чухліб В. Хто встає раніш від сонця // Ленінський шлях. – 11 червня 1963. – С.4. У 1976 р. першу книжку для дітей письменник назвав «Хто встає раніше».
64. Незабутні маляткові друзі // Малятко. – №7 (липень). – 2001. – С.3.
65. Чухліб В. На відстані двох десятиліть // За педагогічні кадри. – 3 жовтня 1988. – С.3.
66. Лист за № 880 редактора видавництва «Веселка» І. Маценка до В. Чухліба від 19. III. 1974 // Власний архів Т. В. Чухліба.
67. Лауреат премії імені Лесі Українки // Літературна Україна. – 29 лютого 1996. – С.2.
68. Цю ж інформацію під заголовком «Наш автор і земляк – лауреат премії імені Лесі Українки» надрукувала газета «Чернігівський вісник» 8 березня 1996 р.
69. Ярмыш Ю. Детская литература Украины. – Москва: Детская литература, 1982. – С.158.
70. Збанацький Ю. Передмова // Чухліб В. Олень на тому березі. – К., 2007. – С.4.
71. Сьогодні донька письменника Ткаченко (Чухліб) Тетяна Василівна є доцентом кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, кандидатом філологічних наук, матір'ю двох дітей і внучок Василя Чухліба – Маринки та Даринки.
72. Чухліб В. Дороги юності (Загальний зошит з вклеєними вирізками з газет 1958 – 1961 рр.) (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.15, 119 арк.); Він же. Ліричний конспект. 1963 (с. Соколівка – м. Київ) // Українка. Літературно-мистецький альманах. – К.:Задруга, 2002. – С.128 – 130.
73. Чухліб В. Вірші для дітей («Сопілка», «Хто встає раніш від сонця», «На Дніпрі») // Зоря Жовтня. – 28 грудня 1968. – С.3.
74. Слава Тарасові. Сл. В. Чухліба, муз. О. Кучера // За педагогічні кадри. – 6 березня 1964; Пісня про молоду вчительку. Сл. В. Чухліба, муз. О. Кучера // Зоря Жовтня. – 5 жовтня 1968. – С.3. Див. також: ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.18, 4 арк.
75. Чухліб В. Петрові Швецеві на рік Новий, 1988-й. Він же. До бриля (17 травня 1995 р., присвячено П. Швецеві) (ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп.1, спр.17, арк.1 – 2).
76. ЦДАМЛМ України. – Ф.1345, оп. 1, спр.138, арк. 31.
77. Частина книгозбірні В. Чухліба (бл. 1000 томів) подарована до міської бібліотеки м. Українка Обухівського району Київської області.

78. Василь Чухліб (некролог) // Літературна Україна. – 27 листопада 1997. – С.4; Скомаровський В. Пам'яті колеги // Літературна Україна. – 27 листопада 1997. – С.4; Вічна пам'ять // Новини Придесення. – 10 грудня 1997; Швець П. Тужать березневі вітри... // Літературна Україна. – 2 квітня 1998. – С.2.
79. Жадько В. Український некрополь. Історичний науковий довідник. – К.: СПД «Жадько В. О.», 2005. – С.331.
80. ЦДАМЛМ України. – Ф. 1345, оп.1, спр.126, арк.1 (Автограф).
81. Горловий М. Діти Дажбога. Вірші. Проза. – К.: «Дія», 2000. – С.85.
82. Вергун В. Полиновий мед. Поезії. – К.: Видавець Вадим Карасьов, 2001. – С.10 – 11.
83. Довгоп'ят О. Бринить мелодія осіння... Поезія. – Обухів: ГНИП, видав. В. Карасьов, 2005. – С.35.
84. Гавриш О.-Г. Символіка української пісні. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – С.3.
85. Гарачковська О. Зоряна криниця Василя Чухліба // Київська старовина. – №3. – 2006. – С.174 – 175.
86. Кузьменко В. Творчість Василя Чухліба. // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001.– №6. – С.141 - 143; Він же. Недоспівана пісня Василя Чухліба Літературний Чернігів. – Вип. 16. – 2001 – С.20 – 25; Він же. Світлиця його серця: Пам'яті письменника Василя Чухліба // Університет. – 2006. – №4. – С.112 – 114.
87. Маландій О. Казкар-чарівник // Літературна Україна. – 21 вересня 2006. – С.2.
88. Дитяча література: Українська літературна енциклопедія. – Т.2. – 1988. – С.62.
89. Веселка: антологія української літератури для дітей / Ред. М. Жулинський. – Т.3. – К.,1985. – С.660; Українські письменники дітям. Барвіночок. – Харків,2002. – С.492; Радосинь: антологія / Упор. Д. Чередниченко. – К.,2004; Дивосвіт «Веселки». Антологія літератури для дітей та юнацтва в трьох томах. – Т.3: Українська література. – К., 2005. – С.470.
90. Чухліб Василь Васильович (1941) // Письменники Радянської України. 1917 – 1987. Біобібліографічний довідник. - К.,1988. – С.649.
91. Історія української літератури у двох томах // Ред. І. Дзевєрін. – Т.2. – К.: Наукова думка,1988. – С.268.
92. Литвин Т. Радість зустрічі із рідною землею (В. Чухліб «Журавлі-веселики») // Початкове навчання та виховання. – №5 (153). – 2008. – С.17 – 21.
93. Гоголь Н. Формування у молодших школярів естетичної оцінки художнього твору на уроках читання: Дис... канд. пед. наук. – К.,2004. – 178 с.; Гарачковська О. Українська літературна казка 70 – 90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура, хронотоп: Дис... канд. наук. – К.,2008. – 180 с.
94. Більчук М. Українські і зарубіжні письменники: розповіді про життя і творчість. –К.: Підручники і посібники, 2006. – С.190 – 191.
95. Кодлюк Я., Одинцова Г. Василь Чухліб (1941 – 1997) // Вони ж. 120 розповідей про письменників. – К.: Наш час, 2006. – С.166 – 167.
96. Чернігівський вісник. – 30 серпня 1996. – С.7.
97. Вічна пам'ять // Новини Придесення. – 10 грудня 1997; Література про Чернігівську область за 1997 рік: Бібліографічний покажчик. – Чернігів: ЧДОБ ім. В. Короленка, 1998; Василь Чухліб // Знамennі і пам'ятні дати по Чернігівській області на 2000 рік. – Чернігів: Чернігівська державна обласна наукова бібліотека ім. В. Короленка, 2000. – С.35 - 36; Кузьменко В. Недоспівана пісня Василя Чухліба // Літературний Чернігів. – Вип. 16. – 2001. – С.14 – 22.
98. Куц П. Юні донеччани, окрім літератури зі шкільної програми, залюбки читають й інші твори // Урядовий кур'єр. – 4 лютого 2011. – С.3.

В статье раскрывается жизненный и творческий путь писателя, журналиста и общественного деятеля Василия Васильевича Чухлиба (1941 – 1997 гг), который родился и начал работать на Черниговщине. Это знаковая фигура украинской литературы 1970-х – первой половины 1990-х гг В. Чухлиб в свое время был одним из лучших новеллистов. Также его знали как популярного детского писателя, востребованного журналиста районных газет на Черниговщине, в Донецкой и Киевской областях, а также организатора издательского дела и общественного деятеля.

Ключевые слова: Василий Чухлиб, Черниговщина, Десна, писатель, детская литература, миниатюра, новелла, литстудии, районная газета.

The article deals with the life and career of the writer, journalist and public figure Vasily Chukhlib (1941 - 1997 years), who was born and began to work in Chernihiv. This is a significant person of Ukrainian Literature 1970 - first half of the 1990s, Mr. Chukhlib was once one of the best novelist. It is also known as a popular children's writer, journalist applied for regional newspapers in Chernihiv, Donetsk and Kyiv region, as well as the organizer of publishing and public figure.

Keywords: Vasil Chukhlib, Chernihiv, Desna, writer, children's literature, miniature, short story, litstudiya, regional newspaper.

